

Nr 331.

Av herr **Asplund**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till arbeten till motverkande av arbetslösheten.

Kungl. Maj:ts den 24 sistlidne mars avlämnade proposition nr 211 angående anslag till motverkande av arbetslösheten innehåller mycket utförliga tabellariska uppgifter rörande av 1932 års utredning ang. beredskapsarbeten verkställd inventering av såsom sådana lämpliga arbetsföretag. Å sid. 8 i propositionen omnämnes, att efter nämnda inventerings slutförande direkt till Kungl. Maj:t inkommit vissa andra förslag till beredskapsarbeten, varav de, som äro kostnadsberäknade, i den mån de avse nästa budgetår, skulle draga en sammanlagd kostnadssumma av 7 å 8 miljoner kronor. Av dessa äro sju st. av mera betydande omfattning i propositionen angivna.

Bland övriga direkt till Kungl. Maj:t inkomna förslag, som på grund av felande kostnadsberäkningar och otillräcklig utredning i övrigt icke omnämnts i propositionen och därför endast genom särskild motion torde kunna komma under riksdagens omprövning, befinna sig ett par, av representanter för de till landsorganisationen anslutna avdelningarna av svenska gruvindustriarbetareförbundet nr 4 i Malmberget, nr 12 i Kiruna och nr 40 i Svartöastaden, Luleå, samt av den till S. A. C. anslutna Kiruna lokala samorganisation i nov. och dec. 1932 ingivna framställningar, varav avskrifter som bilagor A och B fogats till denna motion. Efter att ha påvisat det svåra nödläge, vari arbetarna såväl vid de lappländska järnmalmsfälten i Gällivare, Koskullskulle, Kiruna och Tuolluvaara som å Svartöns malmutlastningsplats vid Luleå befinna sig genom den vid Koskullskulle sedan maj 1932 helt nedlagda och vid de övriga företagen med mera än halva arbetstiden inskränkta driften, vilket haft till följd fullständig arbetslöshet för en stor del av arbetarna och reduktion av månadsförtjänsten till ungefär samma nivå, som motsvarar enligt gällande bestämmelser utgående arbetslöshetsunderstöd utan arbetsprestationer, för de övriga, under inskränkt arbetstid sysselsatta arbetarna, hemställa arbetarnas representanter om vissa åtgärder från statens sida för att dels skaffa annat lämpligt arbete åt de helt arbetslösa, varav flertalet icke inom överskådlig tid torde kunna återfå för sin utkomst nödigt arbete vid malmfälten, dels bereda de vid gruvarbetet ännu sysselsatta en något utökad arbetstid, en fråga som blir synnerligt aktuell vid snart instundande förhandlingar om förnyande av den 1 juli i år utgående arbetsavtal.

För att möjliggöra utökning av arbetstiden vid gruvorna föreslås av malmfältsarbetarna statens medverkan dels till en väsentligt större gråbergsbrytning i Kiirunavaara, än vad som nu bedrives, dels till utsprängande av en längre

*Malmfälts-
arbetarnas
förslag.*

utfraktstunnel i Kiirunavaara i enlighet med 1927 års malmavtal, dels slutligen till brytning av fosforren malm i Kiirunavaara och framställning av fosforren järnmalmsslig vid anrikningsverket i Malmberget med staten som förläggare, att tillhandahållas inhemska förädlingsverk eller, i den mån avsättning för sådant ändamål ej inom rimlig tid vinnes, i sista hand exporteras genom LKAB:s försorg. För lagring av den fosforrena Kirunamalmen skulle anordnas ett särskilt upplag å Svartön, varvid de arbetslösa malmarbetarna därstädes skulle kunna beredas något arbete i stället för det de gått miste om, därigenom att de sex miljoner kronor till extra arbeten för tiden 1 januari 1932—30 september 1933, som LKAB enligt malmavtalet av år 1932 skulle anordna, synas helt och hållet åtgå för sådana arbeten vid malmfälten. Statens mellankomst torde även bli nödig för att de många Svartöarbetare, som skaffat sig egenhem, på grund av arbetslösheten icke skola förlora desamma.

För anskaffande av arbetstillfällen för de övertaliga malmfältsarbetarna, som nu åtnjuta understöd eller icke längre ha några besparingar att leva på och därför måste söka få arbete eller understöd under den närmaste tiden, föreslås dels undersökningsarbeten vid Svappavaara gamla koppargruvor och, därest brytvärda kopparmalmer där påträffas, försöksbrytning å desamma och indrivande av en stoll längs kopparmalmzonen i järnmalmens liggande, dels arbeten å en avloppstunnel vid Harsprånget m. m. Då emellertid dessa arbeten icke torde kunna bedrivas under någon längre följd av år framåt, föreslås undersökning av möjligheterna för ett återupptagande av kolbrytningen vid Sveagruvan å Spetsbergen samt därav eventuellt föranledda arbeten för anläggningens istandsättande och förberedelser till igångsättande av gruvdrift där till ett kommande år, då därtill lämpliga arbetare, som fortfarande finnas icke kunna få arbete i hemorten, kunde i större antal överföras dit från de mera tillfälliga arbetena här hemma. Efter ett par tre års arbete där uppe skulle de arbetare, som ej ha någon familj att försörja, kunna hava sparat ihop tillräckligt kapital för att slå sig fram i hemlandet på egen hand, och efter hand borde en kontinuerlig överflyttning av övertalig, särskilt yngre arbetskraft från överbefolkade arbetargrupper till andra näringsgrenar kunna genomföras.

Innan vi gå vidare, anse vi oss böra uttala vår stora tacksamhet för socialministerns under femte huvudtiteln i årets statsverksproposition gjorda erkännande av den norrbottniska befolkningens svåra ekonomiska nödläge och det stora behovet av hjälpåtgärder härför från det allmännas sida samt för hans uttalande, att detta behov, i den mån så kunde ske, »*borde i främsta rummet tillgodoses genom åtgärder, som åsyfta att upprätthålla produktionen*» — en mening, som även statsutskottet och riksdagen förklarat sig dela. Vi äro också mycket tacksamma för allt, som redan gjorts för stora delar av Norrland genom statsmakternas åtgärder för trävaruhanteringens stödjande. Vad den särskilt för Norrbottens län icke mindre viktiga bergshantering beträffar, hysa vi emellertid den av statsministern i årets remissdebatt uttalade uppfattningen, som han trodde delades av många, »*att vi icke rädda oss ur våra svårig-*

heter endast med åtgärder, betingade av det allra närmaste betrycket». Enligt vår mening är det härvidlag nödvändigt — just beträffande dessa nordligaste delar av vårt land — att samtidigt som man tillgodoser dagens stora behov av arbetstillfällen — utvälja härför nödiga arbetsföretag i *främsta* rummet med hänsyn till den nytta de kunna göra, icke blott för att åstadkomma en omflyttning av det för en lång framtid eljest kvarstående överskottet av arbetskraft, som nu förefinnes särskilt i malmfältskommunerna, utan även för att skapa förutsättningar för ett mera självständigt tillgodogörande än hittills varit fallet av våra utmärkta järnmalmstillgångar. Det land, som hittills förbrukat det mesta av vår fosforrika exportmalm, har *minskat* sin därpå grundade produktion av tomasäckjärn från 12.2 miljoner ton år 1913 till 4.1 milj. ton år 1931, medan det land, som *numera* innehar Lothringen och Saargebietet, *ökat* sin tomasproduktion från 3.5 milj. ton år 1913 till 6.4 milj. ton år 1931, men använder därtill nästan enbart minettmalm från Lothringen. Vi måste själva se till att kunna bearbeta våra råvaror i tillräckligt förädlad form för att de skola kunna finna marknad över hela världen. Det är därför, som vi vilja sätta sådana arbetsföretag, som i malmfältsarbetarnas här återgivna förslag omnämnts, i första rummet, utförande av avloppstunnlar för Porjus och Harsprånget, som förkorta tiden för dessa kraftkällors färdigställande för järnhanteringens eller andra kraftkrävande ändamål, samt iordningställande av kolbrytningen å Spetsbergen för samma eller andra behov; den där möjliga produktionen går ju åt för täckning av endast några få procent av landets nuvarande årsimport av stenkol och inkräftar sålunda på intet sätt på möjligheterna vare sig att skaffa full användning för vårt skogsavfall eller att träffa avtal om betydande kolleveranser från andra länder.

För att icke på något sätt ingå på tävlan med andra trakter av vårt land, där arbetslöshet råder, om de medel, som äskas i regeringens proposition om beredskapsarbeten, föreslå vi också, att de väsentliga kostnaderna för de i denna motion föreslagna arbetsföretagen skola täckas av tillfälliga lånemedel, som skola förräntas och amorteras med staten tillfallande royalty för från och med år 1932 bruten malm i LKAB:s gruvor, vilken royalty utgår närmast efter å bolaget belöpande frakttillägg av blivande vinstmedel. På 1931/32 års brytning utfallen royalty, ca. 4.2 miljoner kr., har i budgetförslaget 1933/34 upptagits med blott 100 kr., vadan ingen rubbning i budgetförslaget åstadkommes.

Till närmare belysande av växlingarna i antalet vid de norrbottniska gruvföretagen efter tiden för sista malmavtalet anställda arbetare och i antalet arbetstimmar, totalt samt per arbetare och år, utgjorda dels av egentliga gruvarbetare, däri inräknade även anrikningsarbetare, dels av övriga, vid företaget anställda, dels ock av samtliga arbetare, angivas här nedan dessa siffror dels för gruvarbetarna inom hela Norrbottens län, dels för LKAB:s gruvor i Kiiruna (Kiiruna- och Luossavaara).

Såsom av dessa siffror framgår, har *arbetarantalet* vid de norrbottniska malmfälten från år 1927, efter vars utgång det sista malmavtalet av samma år

Arbetarantalet i malmfälten.

Antal arbetare och arbetstimmar pr år, totalt och pr arbetare (index för 1927 = 100).

Å r	Egentl. gruv- och anrikn.-arbetare				Ö v r i g a a r b e t a r e				S a m t l i g a a r b e t a r e			
	Antal		Index		Årligen utgjorda arbetstimmar		Antal	Index	Årligen utgjorda arbetstimmar		Antal	Index
					Totalt	Pr arbetare			Totalt	Pr arbetare		
<i>Kirunaavara-Luossavaara.</i>												
1927	1,226	100		100	2,462,303	2,008	541	100	1,223,125	2,261	1,767	100
1928	1,352	110		44	1,183,438	875	580	107	930,359	1,620	1,930	109
1929	1,367	112		102	2,789,933	2,041	563	104	1,286,681	2,285	1,930	109
1930	1,311	107		100	2,622,450	2,000	550	102	1,202,126	2,186	1,861	105
1931	1,255	102		78	1,954,760	1,558	532	98	955,214	1,796	1,787	101
1932	1,075	89		56	1,217,311	1,132	431	80	594,877	1,380	1,506	87
1933	1,072	89		45	—	912	321	85	—	912	1,393	79
<i>Hela Norrbottens län.</i>												
1927	2,295	100		100	4,891,330	2,131	850	100	1,942,969	2,286	3,145	100
1928	2,707	118		50	2,905,439	1,073	911	107	1,646,305	1,807	3,618	115
1929	2,866	125		98	5,979,657	2,086	928	109	2,100,598	2,264	3,794	121
1930	2,944	128		96	6,034,383	2,050	965	114	2,064,287	2,139	3,909	124
1931	2,745	120		76	4,441,985	1,618	913	107	1,679,933	1,840	3,658	116
1932	2,216	97		51	2,431,889	1,097	726	85	996,405	1,372	2,942	94
1/4 1933	—	—		—	—	—	—	—	—	—	2,448	78

trädde i kraft, trots den långvariga strejken 1928 hastigt ökats och kulminerade under 1930, då ökningen från 1927 utgjorde för hela länet 764 (från 3,145 till 3,909), men sedan på två år nedgått till 2,942 (minskning 967) och är nu ca. 2,579 (minskning 1,330). Vid LKAB:s gruvor i Kiruna steg arbetarantalet från 1,767 år 1927 till 1,930 åren 1928 och 1929 (ökning 163), men har sedan för varje år minskat med resp. 69, 74 och 254 man, så att arbetarantalet i Kiruna den 1 april 1933 nedgått från 1929 med 537 man till 1,393. Vid LKAB:s gruvor i Malmberget ökades arbetarantalet från 1,011 år 1927 till 1,656 år 1930 (alltså med 645 man) för att sedan till 1

april 1933 nedgå till 975, alltså en minskning från 1930 på 681 man. *Tuolluvaara-arbetarnas antal*, som steg från 96 år 1927 till 113 år 1930, har nu åter nedgått till endast 69. *Frejabolagets antal arbetare vid Koskullskulle*, som 1927 var 271, steg till 298 år 1929, men nedgick sedan till 256 år 1931. Då driften därstädes blivit fullständigt nedlagd sedan maj månad 1932, varefter endast 11 förmän varit i arbete som vakter m. m., så blir hela antalet numera i arbete varande gruvarbetare inom Norrbottens län endast 2,448, en siffra som ligger under antalet 1927 med 697 och antalet 1930 med 1,461 eller 37.4 % minskning på två år.

De av siffrorna i statistiska uppgifter rörande bergshanteringen för åren 1927—1932, å dels arbetarantal, dels för varje år utgjorda arbetstimmar beträffande dels egentliga gruvarbetare och anrikningsarbetare, dels övriga vid gruvorna anställda arbetare, framräknade medeltalen å per arbetare och år utgjorda arbetstimmar, utvisa ända från 1927 ständigt sjunkande siffror, om man frånser den djupa vågdal, som framkallats av den sju månaders långa sympatistrejken år 1928. För kalenderåret 1931 varierar nedgången i timantal per år och arbetare för olika kategorier mellan 20 och 24 % av motsvarande timantal för 1927, som då för gruv- och anrikningsarbetare var 2,131 och för övriga arbetare 2,286, medeltal 2,173 timmar per år. För Kiiruna-vaara och Luossavaara har medeltalet arbetstimmar, som för 1931 utgjorde 78 % av motsvarande siffra för 1927, för sista året nedgått till 1,203 eller 58 % av 1927 och kommer liksom även för de övriga ännu i gång varande fälten inom Norrbotten, Tuolluvaara och LKAB tillhöriga gruvor i Gällivare malmberg att för 1933 nedgå till 912 timmar per år, om icke någon höjning av den för närvarande fastslagna maximiarbetstiden, 9½ skift per arbetare och månad, kan genom insatser från statens sida åstadkommas.

Till kompletterande av ovanstående uppgifter å inskränkning av såväl arbetarantalet, 1,304 man på drygt två år, som även arbetstiden per år, för nästa år i medeltal för alla arbetare efter anförda maximitid av 912 timmar utgörande endast 42 % av arbetstiden 1927, anføres här från Norrbottens läns-hjälpkommitté och Jukkasjärvi sockens arbetslöshetskommitté erhållna uppgifter för sistlidne november månad över arbetslösheten inom nedan angivna kommuner: (Se tab. å nästa sida.)

Arbetslösheten i malmfältskommunerna.

Från ordföranden i Jukkasjärvi sockens arbetslöshetskommitté ha erhållits följande uppgifter angående de arbetslösa under mars månad:

Arbetslösheten i Jukkasjärvi kommun är vad landsbygden beträffar synnerligen stor, emedan arbetet i skogarna under denna vinter nästan helt legat nere. Fattigvården har också i stor utsträckning anlitats av bybor, varom fattigvårdsstyrelsen torde kunna lämna erforderliga upplysningar.

I A. K:s hjälpverksamhet ingår emellertid vad byarna beträffar att två st. i Jukkasjärvi by, 8 st. i Käyriuvuopio erhålla kontant understöd samt att 20 man i byn Parakka ha under vintern beretts arbete i Kalix älv vid Parakkakurkkio.

Vad municipiet beträffar så visar rapporten till arbetslöshetskommisionen den 28 februari d. å. att 124 st. voro i statligt reservarbete samt i kommunalt

Antal arbetslösa försörjningspliktiga (F) och icke försörjningspliktiga (If) inom Jukkasjärvi, Gällivare och Jokkmokks kommuner i november 1932.

	Jukkasjärvi		Gällivare		Jokkmokk	
	F.män	If.män	F.män	If.män	F.män	If.män
Antal arbetslösa män, sysselsatta:						
1. vid <i>statliga</i> reservarbeten	7	135	88	216	10	10
2. vid kommunala reservarbeten, därav						
a) i kommunens egen regi <i>utan</i> statsbidrag	4					
b) i kommunens <i>egen</i> regi med statsbidrag (k. kung. 7/7 1922 och 22/6 1928)			30		28	43
3. antal arbetslösa, uppbärande <i>arbetslöshets-</i> <i>understöd</i>						
A. vartill bidrag av <i>statsmedel</i> enl. A. K:s medgivande utgår	189	211	367	233	—	—
ovan ej inräknade kursdeltagare		64				
B. vars kostnader bestridas av enbart <i>kom-</i> <i>munala medel</i>	132	92				
4. Antalet <i>hjälp sökande arbetslösa</i> , som under månaden anmält sig, men som <i>icke</i> den sista i månaden kunnat beredas arbetslöshetshjälp i någon form och ej heller erhållit arbete i öppna marknaden	71	342	243	430	127	170
Summa	403	844	728	879	165	223
Summa summarum för varje kommun	1,247		1,607		553	

arbete 11 st., att 614 st. erhålla kontant understöd, varav 64 i åldern 15—25 år beretts arbete i kommunala yrkeskurser med statsbidrag, att fattigvården understödde 192 st. samt att 417 st. icke erhållit hjälp i någon form. Summa arbetslösa 1,358 st.

Under mars har de arbetslösas antal ökats från 1,358 st. till 1,372 den 24 dennes, och de icke hjälpta ha minskats från 417 st. till 399 st. samma dato.

Bland de anmälda arbetslösa äro att hänföra till gruvindustrien 827 st., till byggnadsarbetare 53 st., till skogsarbetare 26 st., till jordbruksarbetare 15 st., till handelsarbetare 12 st., till mindre jordbrukare 6 st. och resten till grov-arbetare.

Tillkomma utöver dessa uppgifter 400 anmälda från byarna till flottleds-arbete, vilket arbete icke under denna vinter har kunnat igångsättas.

Den icke minst allvarliga frågan synnerligast för municipiet är ungdoms-arbetslösheten, inför vilken man litet var står frågande, jag menar i detta sammanhang ungdomar mellan 15—21 år. Kommunen saknar möjligheter hjälpa annat än i mindre utsträckning, och något annat finns ej, åtminstone för pojkar, än att slå dank med de menliga följder både för dem själva och samhället, som detta otvivelaktigt för med sig. Kunde något göras även åt denna sak hur litet som helst vore inte litet vunnet.

Kiruna den 24 mars 1933.

J. O. Näslund.

Enligt uppgifter från Norrbottens länshjälskommitté var antalet arbetslösa inom Jukkasjärvi och Gällivare kommuner i mars 1933 följande:

(Försörjningspliktiga = F, icke försörjningspliktiga = If.)

	Jukkasjärvi komm.			Gällivare kommun		
	F.män	If.män	Summa	F.män	If.män	Summa
Antal arbetslösa vid reservarbeten:						
1. Statliga			119	65	129	194
2. Kommunala			11	26	6	32
Antal arbetslösa uppbärande arbetslöshetsunderstöd			650	545	430	975
4. Antal hjälpsökande arbetslösa, anmälda under månaden, men ännu den sista icke beredda hjälp i någon form och ej heller i arbete i öppna marknaden			592	111	247	358
Summa män	475	897	1,372	747	812	1,559

Av ovanstående siffror framgår tydligt, att oaktat den stora minskning, som skett i arbetstiden, en massa gruvarbetare dock under de två sista åren måst avskedas, men att, även om alla dessa skulle antagas hava kvarstannat inom resp. kommuner, arbetslösheten för närvarande dock är mer än dubbelt så stor som de avskedades antal. Tillsammans funnos den 1 april 1933 inom Jukkasjärvi och Gällivare kommuner mot 1,461 avskedade gruvarbetare 2,931 arbetslösa män, därav 1,222 försörjningspliktiga och 1,709 icke försörjningspliktiga. De sedan långt tillbaka existerande svårigheterna för den uppväxande ungdomen i malmfältssamhällena att få anställning i hemorten och de möjligheter, som föräldrarna med oförminskade inkomster förut hade att bekosta de vuxna barnens försörjning i hemmet, ha givetvis medverkat till en stor anhopning av arbetslös ungdom i gruvssamhällena. Utsikterna för denna ungdoms försörjning där torde för framtiden vara mycket mindre än förut. Någon malmexport ens tillnärmelsevis av det omfång, som förutsattes i 1927 års malmavtal, torde hädanefter knappast vara tänkbar. Vad Kiirunavaara och Luossavaara beträffar, har inte ens den malmexport, som garanterades bolaget redan genom 1907 års avtal, kunnat genomföras. Av de 75 milj. ton, som skulle få brytas i Kiirunavaara till 1932 års slut, då statens lösningsrätt skulle inträda, återstå nära 2 miljoner ton obrutna, även om man, till allt vad som från och med 1908 brutits där, lägger vad som brutits i Luossavaara på grund av senare avtal (av åren 1918 och 1927). Brytningen i Gällivare täcker den på detta malmfält medgivna brytningen enligt 1907 års avtal jämte de nio miljoner ton, som enligt 1908 års malmavtal skulle få brytas tillsammans i Kiiruna- och Gällivaregruvorna, och har därutöver lämnat ca 2½ miljoner ton slig, som torde drygt motsvara den varpmalm varöver bolaget enligt 1907 års avtal ägt förfoga utöver i avtalet angivna exportmalmkvantiteter. De stora exportmalmagren i Luleå och Narvik den 1 oktober 1932, uppgående till 4,532,712 ton jämte vid gruvorna lagrade 236,222 ton samt hos

malmkunderna och i tyska hamnar liggande lager å c:a 8 miljoner ton måste också under flera år förlänga svårigheterna att återuppnå en malmproduktion av normalt omfång.

Malmfrakterna.

Särskilt med hänsyn till dessa förhållanden har LKAB sökt koncentrera den numera starkt inskränkta gruvdriften i Kiirunavaara på gråbergsbrytning i hängvägg och liggvägg, varigenom brytning och utfrakt av själva malmen kunnat hållas nere. Den i Malmberget producerade järnmalmssligen har till större delen lagrats i närheten av anrikningsverket. Då en så kraftig minskning av det stora LKAB:s fraktmängder måste föranleda stora drifts- och ränteförluster för malmbanan, vilka fördelas per ton fraktad malm å *alla* malm-befraktare, bliva dessa tvungna att minska sin malmbrytning och utfrakt för att ej få en alltför stor del av förlusterna övertältrade på sig med säker visshet på förhand att förlora flera kronor på varje ton malm, även om de skulle lyckas sälja den omedelbart. En fortsatt tävlan att reducera malmtransporterna så mycket som möjligt måste leda till allt större drifts- och ränteförluster för malm-banan. Då 1932, som var det första året i en ny femårsperiod, redan visade en förlust av 11.1 miljoner kr. och för 1933 beräknas en förlust av ytterligare 11.3 milj. kronor, måste följderna av ett sådant förfarande, om ej alldeles omedelbart mycket förbättrade avsättningsmöjligheter mot förmodan skulle uppstå, bliva en så stor samlad förlust vid femårsperiodens slut, att den knappast kan uttagas till någon större del av LKAB.

Malmfrakterna å malmbanan Luleå—Riksgränsen och deras inverkan på gruvdriftens uppehållande under nuvarande kris-tid.

Genom olika avtal mellan staten och LKAB har staten *dels* påtagit sig mycket betydande kapitalinvesteringar för utbyggande av järnväg och vattenkraftsanläggningar samt utvidgande av desamma allt efter de stigande krav som ställts på grund av den undan för undan starkt ökade brytningen, *dels* beviljat bolaget en betydande nedsättning i de normalt utgående fraktsatserna såväl till Riksgränsen som till Luleå. Till gengäld har staten tillförsäkrats rätt till ersättning utöver de erlagda frakterna av LKAB till det belopp, varmed för varje femårsperiod malmbanans driftskostnader jämte fem procents ränta å anläggningskostnaderna tillsammans kunna överstiga inkomsterna från malm-banan. Å andra sidan har staten förbundit sig att, innan staten inlöst T. G. O:s stamaktier i LKAB, icke låta annan frakta för export avsedd järnmalm å järnvägen Svartön—Riksgränsen mot billigare avgifter än dem, som medgivits LKAB. Denna bestämmelse har tillämpats så, att all av *andra* företagare fraktad malm, vare sig den förädlats inom landet eller exporterats, åsatts högre normalfrakter än LKAB:s malm, och, med undantag för den inom landet förädlade malmen, *utöver dessa högre normalfrakter* av S. J. belastats med en mot resp. transportmängder svarande andel av LKAB:s garantitillägg, så att summan av bottenfrakt och garantitillägg per ton blivit för alla befraktare lika.

De enligt 1927 års avtal för LKAB gällande fraktsatserna sammanställas här nedan med de av S. J. uttagna frakterna för *Tuolluvaara och Koskullskulle* malmfält:

	Från Kiruna till		Från Malmberget (Koskullskulle) till	
	Riksgränsen	Svartön	Riksgränsen	Svartön
Väglängd	129 km.	304 km.	236 km.	211 km.
Normalfrakter kr. per ton	Kronor	Kronor	Kronor	Kronor
Tuolluvaara-malm	3: 21	4: 17	—	—
(Frakthöjning över Kiirunavaara-malm)	(0: 57)	(0: 69)	—	—
Koskullskullemalm	—	—	—	3: 50
(Frakthöjning över Gällivare-malm) . .	—	—	—	(0: 75)
LKAB: före $\frac{1}{4}$ 1938 (undantaget Luossavaaramalm)	2: 64	3: 48	3: 43	2: 75
för Luossavaaramalm	3: 21	4: 17	—	—
LKAB: efter $\frac{1}{4}$ 1938 all malm . . .	3: 01	3: 85	3: 78	3: 10

Till ytterligare försvårande av möjligheterna för de mindre gruvbolagen att hålla gruvbrytningen i gång kommer, att de måste strax efter varje års slut erlägga för året belöpande frakttillägg, som blir större i den mån LKAB koncentrerar det arbete, som bolaget oaktat bristande avsättningsmöjligheter håller i gång vid sina malmfält på hängväggsbrytning och andra, många år i förväg utförda tillredningsarbeten, som ej ge några fraktkvantiteter åt malmbanan, men bli nödvändiga, därest ej ökade lagerutrymmen i hamnarna anordnas. Dessa mindre bolag åtnjuta ej den LKAB beviljade fördelen, att frakttilläggen få innestå, tills vinst uppstått för gruvbrytningen.

Dessa säkra utsikter för bolagen att, i första hand för 1932 och sannolikt även för kommande år, så länge malmlagren i hamnarna äro till större delen fyllda, få utgiva långt mera i frakter till hamnarna, än som motsvarar malmens saluvärde i hamnarna efter avdrag av brytningskostnader m. m., måste avhålla bolagen att utnyttja sina möjligheter i övrigt att hålla gruvdriften och utfrakten av malmen i gång. Malmbrytningen har också nedgått för åren

	år 1929	år 1930	år 1931	år 1932
för Tuolluvaara från	130,305 ton	144,084 ton	89,566 ton	till 39,763 ton
» Koskullskulle »	244,301 »	211,348 »	204,931 »	» 58,375 »

Anledningen till driftens nedläggande vid Koskullskulle i maj 1932, då alla arbetare utom 11 förmän avskedades, var uteslutande de höga frakter med tillägg, som bolaget skulle bliva tvunget att betala, därest malmen utfraktades (för lagring vid gruvorna finnas inga anordningar). För övrigt har bolaget under tiden 1 oktober 1931—30 september 1932 utskeppat från Luleå 115,618 ton, men nedfraktat till Luleå endast 107,284 ton, alltså minskat lagret i Luleå med över 8,000 ton. Malmlagret å Svartön rymmer 250,000 ton, men där finnes nu endast några tiotusental ton, utrymme för något mera än 200.000 ton finnes alltså där, motsvarande ett helt års normal brytning, även om ingen export skulle

äga rum under detta år. Skulle bolaget kunna få säkerhet, att frakten per ton malm icke skulle komma att överstiga ett visst belopp, som lämnade möjlighet att undslippa direkta förluster, synas i övrigt malmlagrets nuvarande obetydliga storlek och den avsevärda skeppningskvantiteten under senaste året bereda möjligheter till ett återupptagande av gruvdriften, varvid kanske ett par hundra man skulle kunna återfå sitt arbete om än med förkortad arbetstid.

Tuolluvaara gruvaktiebolag har av sin årsbrytning, för 1932 39,763 ton, utöver 5,390 ton fosforren malm, som gått till de delägande svenska järnverken för inhemsk förädling och därför icke drabbas av några tilläggsfrakter, endast utfraktat 3,604 ton exportmalm till exporthamn, men lagt återstoden av brytningen, 30,769 ton, på hög vid linbanans ändpunkt vid malmbanan i Kiruna. Då emellertid därvarande lagerplats börjar vara fylld och dess utvidgning försvåras av markens sumpiga beskaffenhet och malmens ilastning i järnvägsvagnar på grund av ökat avstånd skulle fördyras, föreligger risk att bolaget skall nödgas helt inställa driften, därest icke fraktfrågan kan nöjaktigt uppklaras.

Då även vid nuvarande låga fraktkvantiteter S. J:s ordinarie personal måste hava sin avlöning och vissa bottenavgifter måste betalas för den elektriska kraften, betyder *bortfallandet* av de fraktavgifter, som skulle inflyta, om de mindre gruvföretagen skulle kunna hållas i gång genom garanterande av rimliga, fasta fraktsatser, en närapå lika stor ökning av de fraktförluster för malmbanan, som komma att drabba LKAB i form av frakttillägg. I den mån de av LKAB bedrivna gruvarbetena ytterligare skulle överflyttas från malmbrytning och utfrakt till gråbergsbrytning och andra förberedande arbeten, som icke lämna något fraktgodis till malmbanan, minskas ännu mera nuvarande malmtrafik och ökas frakttilläggen per ton malm. Det faller av sig självt, att under nuvarande förhållanden bör det vara i alla parterers intresse att så långt möjligt fylla banans fraktgodisbehov för utnyttjande av den vid banan bundna mänskliga och elektriska kraft, som under alla förhållanden måste betalas.

Då under det ogynnsamma strejkåret 1928 det med en total utfraktning på malmbanan av ca. 3.5 milj. ton uppstod ett driftöverskott, fränsett räntekostnader, av nära 363.000 kronor, torde man få räkna med att en årsutfrakt av ca 3.4 milj. ton malm skall ung. täcka själva driftkostnaderna för banan. Och denna kvantitet skulle man hava nått fram till under 1932, om man låtit malmprocenten på brutet berg gå upp till i 1927 års malmavtal medgivna 70 % i st. f. endast 35.6 %, som malmprocenten dalade till genom den på hängväggen koncentrerade gråbergsbrytningen å Kiirunavaara.

*Försök att
utvinna fos-
forren malm
och slig samt
apatit.*

Sedan det visat sig, att de huvudsakliga malmköparna icke längre mäktade fullfölja de mångåriga köpeavtal, för vilkas genomförande bolagets malmavtal av 1913 och 1927 med staten skulle vara en nödvändig förutsättning, och utvecklingen inom järnhanteringen hastigt övergår till en alltjämt ökad användning av billigt järnskrot vid stålsmältningen, vilket förminskar åtgången av järnmalm och ger andra stålframställningsmetoder stora fördelar framför den basiska bessemermetoden, blir det en tvingande nödvändighet att söka annan

användning för våra stora malmtillgångar, varigenom vi genom *förädling* i viss grad, till tackjärn eller järnsvamp med anlitande av reduktionsmedel ur Norrlands skogar och med dess vattenkraft samt med vidareförädling i största möjliga utsträckning vid stålverken i Bergslagen, kunna med större exportvärde per ton räknat fylla den i vår handelsbalans uppkomna bristen, som eljes blir bestående genom den under alla omständigheter för framtiden minskade malmexporten. En sådan partiell övergång till förädling inom landet underlättas (man kunde även samtidigt säga nödvändiggöres) också i hög grad, främst därigenom, att malmtillgången i vårt ojämförligt största malmfält å djupare nivåer, vid de under åren 1914—1923 bedrivna stora djupundersökningsarbetena, visat sig innehålla en långt större procent av fosforrena och fosforfattiga malmer, än man tidigare beräknat. Såsom framgår av en statsutskottets utlåtande nr 132 till 1924 års riksdag bifogad P. M. angående malmtillgången å djupare nivåer i Kiirunavaara malmfält, även bifogad som bilaga C till motion nr 264 år 1932 i Första kammaren (se sid. 27) beräknas i runda tal den malmkvantitet, som finnes i Kiirunavaara till 600 meters djup under 185-meters nivån, till minst 750 miljoner ton, fördelad i ungefär 165 milj. ton kvalitetsmalm (A⁰-malm under 0,010 och A¹-malm under 0,015 % fosfor), 128 milj. ton A²-malm under 0,040 % fosfor, 70 miljoner ton basisk martinmalm under 0,60 % fosfor och 387 miljoner ton basisk bessemermalm över 0,60 % fosfor. Det måste givetvis innebära en kolossalt stor fara för den nuvarande svenska ståltillverkningen, om dessa stora tillgångar på kvalitetsmalm, i stället för att tillförsäkra densamma en stor fördel i konkurrensen med andra länders kvalitetsståltillverkare, skulle bli föremål för en export i större skala till dessa utländska konkurrenters stödande. Då det nu ifrågasatts, att staten skall ekonomiskt möjliggöra nya arbetstillfällen, som äro nödvändiga såväl för den kvarvarande arbetarestammens existens som för de övertaligas nödtorftiga försörjning tills andra arbetsmöjligheter yppa sig för dem på annat håll, så böra i främsta rummet sådana åtgärder vidtagas, som bidra till att främja ovan antydda användning av malmtillgångarna. Frågan om en malmförädling i större skala av Norrbottens järnmalmtillgångar har visserligen nyligen hänvisats till en kommitté för utredning, men denna torde under alla förhållanden icke hinna komma till resultat, som kunna inväntas innan något måste åtgöras för anskaffande av ytterligare arbetstillfällen för de arbetslösa i malmfälten. I främsta rummet skulle vi härvidlag vilja sätta det i föreliggande framställning gjorda förslaget, att staten, i analogi med vad som ägt rum beträffande anskaffande av arbete åt stenindustrien i Bohuslän och Blekinge, gör en beställning hos LKAB å vissa kvantiteter fosforren järnmalm från Kiirunavaara eventuellt Luossavaara samt fosforren slig från Malmberget att läggas på upplag för att efter hand levereras till de svenska järnverk, nu befintliga eller eventuellt nya, som under de närmaste åren kunna bli i behov därav eller önska tillsats till egna malmer. Skulle ett sådant upplag icke förbrukas för inhemska behov, så kunde ju det som återstår exporte-

ras genom LKAB:s försorg, då man icke längre anser lönt att vänta på inhemska avnämare och förhållandena på exportmarknaden lämna utrymme för dess export. Jag anser en sådan malmleverans till staten rent praktiskt vara lämpligare att skaffa arbetstillfällen, än att staten, såsom även föreslagits, skulle bekosta en ännu ytterligare forcerad å hängväggen av Kiirunavaaramalmen anställd gråbergsbrytning, som redan utförts många år i förväg. Då man måste förutsätta att ett sådant malmlager icke bör kastas ut på exportmarknaden, förrän det visat sig dels att malmen ej kan avsättas inom landet, dels att export kan ske utan intrång för LKAB, kan det ju endast bli fråga om en viss ränteförlust. Malmen har ju sitt värde ändå, och det bör därför icke kunna göras någon invändning mot att inköpet av ett sådant lager finansieras med länemedel. Ehuru jag medger, att under normala förhållanden det kunde vara skäl att vänta med en sådan åtgärd, tills den bleve motiverad av någon direkt efterfrågan på malm för svenska verk eller till dess att den blivande utredningen klargjort frågan om en malmförädling i Norrbotten, synes dock, då det nu gäller att söka finna utvägar till absolut nödvändiga arbetstillfällen, någon tvekan icke behöva råda att handla utan det dröjsmål, som vore förenat med avvaktande av en sannolikt långvarig utredning.

Ehuru vederbörande gruvägare givetvis bäst kan själv avgöra, varifrån och på vilket sätt samt huru stora kvantiteter fosforren malm och slig lämpligen skulle kunna levereras, anser jag mig dock skyldig att komma med förslag därom, grundade på de data jag erfarit angående förhållandena.

Vad beträffar *Luossavaara* och *Kiirunavaara* torde det vara möjligt att kunna genom dagbrytning å *Luossavaara* eller i pall 190 och närmast underliggande pallar i Vaktmästarens kulle å *Kiirunavaaras* nordända närmast norr om profil 42 bryta rätt stora kvantiteter A-malm, och före avsändandet från *Kiruna* avskilja sådana järnvägsvagnar, varå analyserna visa mindre än 0.010, eventuellt 0.015 % fosfor, utan att återstoden får för hög fosforhalt för export-A-malm (0.030 % fosfor). Vissa partier av A-malmen ha ju visat analyser med betydligt lägre än 0.010 % på båda de angivna ställena. Under sista räkenskapsåret ha i *Luossavaara* brutits 22,455.1 ton A-malm med i genomsnitt 65.93 % järn och 0.014 % fosfor, vilka halter fylla kravet på en kvalitetsmalm för elektrisk masugn, när de vagnar, som hållit över medelhalten, avskiljas. Man torde komma rätt långt med att i allmänhet avskilja den mullformiga delen av malmen, exempelvis genom att slå malmen över ett galler, då malmullen i regeln brukar visa högre såväl fosfor- som svavelhalt och något lägre järnhalt än den styckmalm, varur den härstammar. I regeln torde den avskilda mullen i allt fall fylla kravet på en export-A-malm, då denna medges hålla 30 tusendels % fosfor. En undersökning baserad på de senaste årens vagnsanalyser å avsända A-malmsvagnar med uppdelning efter fosforgränserna 0.010 %, 0.015 % och högre fosforhalter, skulle ge ett ganska tillförlitligt besked om möjligheten att hålla en särskild kvalitetsmalm för svenska behov. Skulle man vilja gå så långt, att man nedkrossar export-A-malmen till

en storlek, som är lämplig för direkt uppsättning å masugn eller annan reduktionsugn, och därpå avskiljer den fosforhaltigare malmullen, skulle sannolikt möjligheterna väsentligt ökas för erhållande av större kvantiteter fosforren malm.

Emellertid finnas ju de största tillgångarna av fosforfattig malm tillgängliga i *djupbrytningsetager*na närmast över och under *Sjötunnelns nivå* i *Kiirunavaara*. En hel del av A-malmsmagasinen ovan Tunneln lära visserligen vara tömda, men ännu finnas exempelvis i norra delen av Kunigundapartiet sex stycken så gott som fulla magasin, vilka jämte tre sydligare, delvis urtappade, för tre månader sedan torde ha hållit c:a 185,000 ton malm, vari enligt tidigare beräkningar borde finnas c:a 150,000 ton A-malm. I Kaptensområdets södra del å 275 meters avvägning (närmast under Sjötunnelns nivå) skall finnas 115,000 ton otappad malm i några A-malmsmagasin. Själva tappningen av den redan brutna malmen ger visserligen inte så många nya arbetstillfällen, men medför omedelbart tillfällen till tillredningsarbeten och därpå brytning för magasinens fullständiga utstrossning till häng och ligg samt till full etagehöjd, som helt visst är ett mera lämpligt och ekonomiskt fördelaktigare arbete än gråbergsbrytning många år i förväg mitt under vintern med flera dagars uppehåll varje vecka, varunder stora snömassor få tillfälle att fylla de mera utsatta pallarna. De medel, som inbetalas för den för statens räkning lagrade malmen böra givetvis tagas i bruk för utförande av detta arbete, varvid för varje tiotal ur magasinen urtappade kubikmeter lös malm måste sprängas minst 12.5 kubikmeter fast mått, innan såväl det förutvarande magasinet som den gjorda utvidgningen blir fylld.

Skulle det befinnas mindre lämpligt, att nu utföra denna leverans genom tömning av den kvarvarande magasinerade A-malmen, så finnes i det förut omnämnda *Kaptensområdets södra del å 275 meters avvägning inom A-malmsområdet söder om profil 82* utförda omfattande tillredningsarbeten för brytning av nya magasin, varur i så fall A-malm skulle kunna levereras till staten. Sannolikt skulle det visa sig lämpligast, att man först tömde en del av de färdiga magasinerna, varvid man vunne erfarenhet, i vad mån fosforrena malmvagnar kunna erhållas vid tappningen, men att man sedan, jämte det att de tömda magasinerna utstrossades till full bredd och höjd och fylldes på nytt, påbörjade nya magasin från 275 meters-nivån, där man särskilt lade an att driva dessa med syfte att få med så litet som möjligt av den mera fosforhaltiga malm, som ligger omedelbart utanför den fosforrena malmen. Man kunde härigenom få klarlagt, huruvida det skulle vara praktiskt genomförbart att vid brytning i stort utvinna någon större del av de fosforrena partierna i Kiirunamalmen. Lyckades detta vore det ej nödvändigt att, i fall en förädling av norrbottniska fosforrena malmer skulle komma att igångsättas, från början bygga järnväg till de statens egna malmfält, som äro särskilt avsedda att stå till svensk malmförädlings disposition, och sätta i gång brytning å dessa, varmed även skulle följa en viss malmexport, medan ännu hinder finnas för de redan öppnade stora fyndigheternas utnyttjande i tillräcklig omfattning.

Vad *Gällivare malmfält* beträffar, torde man ej kunna påräkna att erhålla några avsevärda kvantiteter fosforren styckmalm. Visserligen påträffades vid djupundersökningarna en mindre parallell till Välkommamalmen i dennas hängande mellan 50 och 80 meter under Välkommastollens nivå å 143 m. avv. med en fosforhalt av 0.007 å 0.012 %, men järnhalten var relativt låg, 52.6 å 58.2 % och malmens dimensioner sannolikt ganska små. Här måste man nog tänka på tillverkning av fosforren slig från anrikningsverket jämte apatitslig ur anrikningsavfallet som ersättning för importerat råfosfat (år 1931 importerades 121,971 ton till 4,918,000 kronors värde) eller, därest apatitslig ej kan erhållas med tillräckligt låg järn- och lerjordshalt och nog hög halt av fosfor för vanlig superfosfattillverkning, för urlakning enligt dubbelsuperfosfatmetoden eller Palmærmotoden (urlakning med elektriskt regenererad överklorsyra och utfällning som difosfat, varvid åtgå 1.31 kW-år per ton fosforsyra). För övrigt kan man genom att helt enkelt inleda ammoniak, tillverkad exempelvis ur elektrolytisk vätgas och luftkväve, uti den genom urlakning av vid superfosfattillverkningen bildade gipsen erhållna fosforsyrelösningen framställa det värdefulla kväve- och fosforsyregödselmedlet ammoniumfosfat. Synnerligen lämpligt torde vara, att vid Rönnskär, där mycket stora mängder svavelsyrighet avgå med röken från rostugnarna anordna en produktion av ammoniumfosfat i stor skala, varvid Porjuskraft eller Skellefteå stad tillhörig kraft kan få användning för elektrolytisk vätgasframställning till ammoniaksyntesen. Av 10,000 ton apatit och 3,100 ton svavel i form av svavelsyra samt 2,320 ton ammoniak, innehållande 1,800 ton luftkväve, och krävande 3,150 kW-år eller 2.76 miljoner kWh skulle erhållas 8,260 ton ammoniumfosfat med 1,800 ton kväve och 4,200 ton fosforsyra. Jag har erfarit, att tillgångarna på äldre varphögar, varur kan erhållas fosforren slig äro så begränsade, att någon större leverans av sådan slig ej skulle kunna utföras, utan att för rågodsets innehållande motsvarande ökning av exportmalmproduktionen måste ske. Av de kvaliteter exportmalm, som hållas, vore D-malmen mer svårsåld än C-malmen, som håller mindre fosfor. Nu lär även den stora mullbildning, som vidlåder en del av D-malmen göra denna mera svårsåld. Om man skiljer malmmullen från styckmalmen blir alltså den senare i större värde och skillnaden har, vid förekommande värderingar av malmen på gruvbacken vid angränsande fält satts till fyra kronor per ton. Då staten torde få svårt att inom landet avyttra någon mera fosforhaltig malm, ligger det närmast till hands att såsom rågod till anrikningsverket för innehållande av fosforren slig, förutom den varpmalm, som erhålles genom en viss ökning av brytningen, använda motsvarande kvantitet malmmull, helst av magnetitmalm av D-typ, som lättare än den blodstensblandade låter anrika sig till lägre fosforhalt än 0.010 % och samtidigt lämnar ett större utbyte av malmslig och ett på apatit rikare avfall än den vanliga varpmalmen.

Om man för att taga ett exempel tänker sig att för leveranser till staten av fosforren slig och eventuellt apatitslig, den av LKAB planerade brytningen

skulle ökas med 200,000 ton berg och malm, som enligt medelmalmprocenterna för åren 1927—1931 antagas lämna 26,200 ton varpmalm och 144,500 ton exportmalm, och att för anrikning skulle uttagas motsvarande kvantitet, 144,500 ton av den svårexporterade D-malmsmullen jämte ovannämnda 26,200 ton varpmalm, så innehålla dessa kvantiteter, om man utgår från ungefär samma procenthalter som de för 1931 års produktion uppgivna medelhalterna eller 60.7 % järn och 0.9 % fosfor för D-malmen (mullen) och resp. 40.9 och 0.818 % för varpmalmen, tillsammans c:a 136,000 ton ren magnetit (om allt järn beräknas vara i form av magnetit) och 8,200 ton ren apatit. Vid en utvinning genom anrikningen av 85 % skulle i sligerna erhållas resp. 115,600 ton ren magnetit och 6,970 ton ren apatit. Vid normal årsbrytning i Malmberget lär ensamt ur anrikningsavfallet kunna erhållas c:a 12,000 ton apatit.

Ett bedömande av den ökning av arbetskvantiteten, som uppstår genom en sålunda ökad brytning, har jag sökt göra med tillhjälp av de uppgifter, som lämnats å under 1931 utgjorda arbetstimmar för dels underjordsarbetarna i Kiirunavaara, dels gruv- och sovringsverks- samt anrikningsarbetarna i Malmberget samt därav framkomna siffror å åtgångna arbetstimmar per ton brutet berg under jord, för sovrat berg och för ton anrikat rågods i Malmberget. Därvid har sålunda icke medtagits den arbetsökning, som kan uppkomma för diversearbetarna genom ökningen av brytning och anrikning m. m., ökade transporter och dylikt. Ej heller har medtagits det arbete, som åtgår för flotering av apatit ur avfallet, vilket ännu är föremål för försök i Malmberget. Jag har då kommit till följande minima av arbetstimmar, som skulle tillkomma under förutsättning av följande leveranser till staten: Från *Malmberget*: Brytning och sovring av 200,000 ton berg och malm samt anrikning av 115,600 ton fosforren järnmalmsslig ur varpmalm och D-malmsmull: 342,000 arbetstimmar, motsvarande ökning för nuvarande arbetsstyrka i gruvor och anrikningsverk, c:a 800 man, på ett år 428 timmar, jämte nuvarande årstimmar $912 + 428 = 1,340$ arbetstimmar per år, eller 14 skift per månad. Om arbetet lämnas åt återintagna arbetare och med samma arbetstid per år, skulle kunna sysselsättas ytterligare 375 man med en arbetstid av 912 timmar per år. Skulle nu pågående försöksflotering av apatit ur anrikningsavfall utfalla efter förväntan, tillkommer ytterligare arbete med utförande av anordningar för flotation i stor skala, varvid skulle enligt ovan gjorda beräkning kunna utvinnas ytterligare c:a 7,000 ton apatitslig.

Från *Kiirunavaara*: Vid brytning av 150,000 ton A-malm under jord 181,840 timmar motsvarande på nuvarande arbetareantal 945 man en ökning av 192 timmar per år, till nuvarande 912 timmar alltså 1,104 timmar eller 11.5 skift per månad i st. f. nuvarande $9\frac{1}{2}$ skift. Med bibehållande av 912 timmar pr år skulle ytterligare 198 man kunna intagas i arbete.

Från *Luossavaara*: Vid brytning av 50,000 ton malm i Luossavaara har beräknats en arbetsåtgång för gruvarbetarna (således ej diversearbetarna medräknade) av 55,600 arbetstimmar, fördelade på nuvarande 122 gruvarbetare

456 timmars ökning + nuvarande 912 alltså per år 1,368 arbetstimmar eller 141¼ skift per månad eller, med bibehållande av 912 timmar per år, nyintagning av 61 man. Gemensamt för Kirunas och Luossavaaras 1,034 gruvarbetare skulle ernås en ökning av 230 arbetstimmar till 1,142 timmar per år motsvarande 12 skift per månad.

Då enligt vad som uppgivits den nuvarande arbetstiden av 9½ skift per månad icke ger högre bruttoinkomst åt den arbetande, än vad en arbetslös familjeförsörjare med hustru och tre barn enligt nuvarande bestämmelser erhåller i understöd för nödortftig försörjning av sig och sin familj, med skyldighet för den förre att medgiva avdrag för hyra och skatter, torde det vara ganska förklarligt, om ett långvarigare sådant förhållande skulle hos många arbetare väcka missmod och förtaga viljan till att fortsätta med arbetet. Jag måste därför för min del bestämt förorda, att statens insatser göras dels för att de i arbetet kvarvarande måtte erhålla en avsevärd förlängning av arbetstiden från nuvarande 9½ skift pr månad dels, och givetvis i motsvarande omfattning för att skaffa arbete åt dem, som icke kunna inom en rimlig framtid ha utsikt till arbete i malmfälten. I det förra syftet lämpa sig bäst de åtgärder med beställning av förädling inom landet lämpliga malmkvaliteter ävensom apatitslig, som skaffa arbetstillfällen vid själva gruvorna. Till det senare anser jag andra i föreliggande framställning föreslagna åtgärder vara särskilt lämpliga.

*Kolbrytning
å Spets-
bergen.*

Beträffande det ifrågasatta återupptagandet av kolbrytning å Spetsbergen får jag till en början hänvisa till kommerserådet Sidenvalls utredning av december 1925 angående kolbrytning i Sveagruvan, såsom bilaga A fogad vid kungl. propositionen nr 195 år 1926. Denne beräknar kolpriset per ton cif Göteborg till kr. 19:86 med utgångspunkt från arbetslöner, som ligga 20 % över Kirunalönerna 1925. Jag anser emellertid, att det nuvarande läget vid malmfälten är sådant, att man väl skulle kunna utgå ifrån att, om det år 1924 eller 1925 ansågs erforderligt, att arbetslönen vid Spetsbergen borde ligga 20 % högre än dåvarande arbetslöner i Kiruna, arbetslösa, ogifta d. v. s. icke-familjeförsörjare, nu skulle kunna taga arbete vid Spetsbergen för samma arbetslöner, som *nu* gälla i Kiruna, om därmed följde rätt till arbete varje arbetsdag i veckan. Med en sådan reduktion, som torde motsvara ung. 25 % av Spetsbergslönerna 1924—25 och en lika stor reduktion av dåvarande fraktkostnader m. m., vilket också lär överensstämma med nuvarande prisförhållanden på fraktmarknaden, borde kostnaden per ton kol cif Göteborg också kunna nedbringas med c:a 25 %, alltså från dåvarande pris mellan 19 och 20 kr. per ton till ung. 15 kronor, ett pris, som ju ligger ganska nära de engelska kolens. Ännu förmånligare ställer sig priset beträffande de kol. som med fördel skulle kunna införas över Narvik för förbrukning inom Norra Sverige. Då härigenom skulle kunna finnas ganska goda utsikter för att kunna bryta kolen och forsla hem dem utan någon förlust, därvid man givetvis får avstå från att erhålla ränta på tidigare nedlagt kapital, så anser jag det böra allvarligen övervägas, huruvida ej ett igångsättande av brytningen borde äga rum, så snart det kunnat konstateras. att

detta icke omöjliggöres genom den 1925 timade branden, som väl dock nu borde ha slocknat. I varje fall blir branden utan betydelse om man vid sidan av den gamla gruvan II å samma flöts öppnar en ny gruva utan kommunikation med den gamla och med en ny utfraktstunnel, som lämpligen kunde anläggas några hundra meter väster om den förutvarande, där branden ägt rum, varigenom såväl linbanan som avståndet från gruvöppningen till arbetarbostäderna blir kortare. Man kan väl dock knappast få en undersökning utförd förrän till första öppet vatten, och sedan torde nog genom branden nödvändiga reparationer taga en stor del om ej hela sommaren i anspråk, så att någon större arbetsstyrka lär ej kunna dirigeras dit, förrän tidigast på hösten 1933. Om en stadigvarande brytning där kommer till stånd, skulle enligt min uppfattning detta företag kunna tjäna till att åstadkomma en cirkulation av övertaliga gruvarbetare och andra arbetslösa, som lämpa sig för arbete däruppe, och som vore villiga att taga sådant för att efter ett par års arbete där kunna återvända hem till Sverige med ett sparat kapital på 5 å 6,000 kronor, varmed vederbörande skulle kunna ges möjlighet att börja med något förvärvsarbete, för vilket han hade särskild lust och fallenhet och därmed bliva oberoende. Genom en sådan cirkulation av yngre arbetslösa, icke-familjeförsörjare med frisk vilja att våga något för att slå sig fram, skulle mycket kunna göras till avhjälpande av särskilt den synnerligen bekymmersamma ungdomsarbetslösheten. För vårt lands del vore det säkert också fördelaktigt, icke blott att kunna förbättra handelsbalansen genom minskad stenkolsimport, utan även att få tillbaka sådana friska krafter med ett visst, om ock icke så stort rörelsekapital vid återvändandet hem.

Då det emellertid tar ett år, innan något avsevärt antal arbetslösa skulle kunna placeras däruppe, måste andra åtgärder vidtagas för att till dess skaffa arbetstillfällen. Förslaget om undersökningsarbeten å Svappavaara koppargruvor och vid gynnsamt utfall försöksbrytning därstädes å kopparmalm är givetvis att varmt förorda, även om endast ett fåtal arbetslösa kunna sysselsättas där i början. (Se vidare bilagorna E och F.)

Det föreslagna återupptagandet av schakt- och tunnelarbeten vid Harsprånget skulle kunna giva rätt många arbete. Vid arbetenas nedläggande där var ett schakt till den blivande maskinsalen och avloppstunnels övre ända färdigt neddrivet och de fyra övriga sänkschakten längs avloppstunneln delvis avsänkta. I samband med framställning om nedläggande av arbetena och anslag för inlösen av 32 egna hem och 5 affärslokaler, som enskilda byggt vid Harsprånget uttalades i 1922 års statsverksproposition att vattenfallsstyrelsen framhållit, »att byggnadsplatsen, tack vare tillgängliga transportanordningar, bostäder och arbetsmaskiner väl lämpade sig för bedrivande av nödhjulsarbete, huvudsakligen för vana bergsprängningsarbetare, varvid arbetet i sänkschakt och tunnlar kunde med fördel bedrivas även vintertid». Då färdigställandet av kraftstationen även med stark forceering beräknas taga en tid av 3½ år, som är väl lång väntetid för eventuella

Undersökning av Svappavaara koppargruvor.

Arbeten vid Harsprånget.

företagare, som önska utnyttja en annalkande konjunktur, borde det ju vara lämpligt att i en tid av svår arbetslöshet bland för arbetet lämpliga arbetarekategorier, låta dessa något år i förväg utföra den mest tidkrävande delen av arbetet, som just är avloppstunneln. Det är icke blott möjligheterna för en järnförädling i Norrland och behovet av kraftkrävande företag för tillgodogörande av sågverksavfall och skogsavfall (wallboardtillverkning och dyl.) vätagasframställning för hydrering av ved, för ammoniak- och salpeterframställning ur luftens kväve m. m., som i en nära framtid kommer att förbruka stora krafttillgångar, man måste ha kraften till billigt pris och tillgänglig inom relativt kort tid efter anmälan. Sedan kraftledning numera framförts från Porjus via Skellefteå stads och Norrfors kraftnät ända ner till Indalsälven, kan ju kraft från Porjus och, efter färdigbyggande av Harsprånget, även därifrån levereras inte blott till Norrbottens olika delar utan till hela södra Norrland och genom Sillreanläggningen i form av värdefull toppkraft, som eljest måste ersättas med ångkraft. Genom den blivande elektrifieringen av stambanan från Stockholm till Ånge och Krylbo—Örebro öppnas även överföringsmöjligheter till mellersta Sverige och ytterligare avsättning av Norrbottenskraft även om ej några större kraftförbrukare framträda i Norrbotten. Vattenfallsstyrelsen har också enl. 1932 års statsverksproposition i sin framställning om anslag till en andra avloppstunnel vid Porjus, som ej togs upp i statsverksproposition av regeringen, men efter motioner likväl beviljades av riksdagen, anført, att den möjligheten visserligen icke är utesluten »att ytterligare någon minskning i kraftförbrukningen kan inträffa», men att »den ej gärna kan bliva annat än tillfällig. Vid konjunktur-utvecklingens återhämtning kommer säkerligen rik tillgång på billig elektrisk kraft att vara ett villkor för svensk industri att bestå och göra sig gällande. På vissa områden bebådas en avsevärd ökning av kraftförbrukningen.»

Jag vill slutligen framhålla, att ett utförande just nu av de mest tidskrävande delarna av Harsprångsanläggningen med anlitande av arbetslösa gruvarbetare, som skulle efter viss tids arbete i Harsprånget kunna överföras till annat arbete, eventuellt tillbaka till i reserv hållen hängväggsbrytning i Kiruna eller till Spetsbergen, skulle vara bästa sättet att få det mesta arbetet vid Harsprånget utfört utan risk för att en större bosättning skulle äga rum av arbetare, som efter arbetenas fullbordande blevo arbetslösa och komme att betunga Jokkmokks kommun. Uppskjuter man däremot att göra något så länge, att arbetet efter inträffade bättre konjukturer på grund av ökade kraftbehov måste göras under stark och fördyrande forcering, så har man alla utsikter att komma i ovan antydda dilemma, varjämte man löper risken att högkonjunkturen går över innan kraftverket blir färdigt. Under alla förhållanden bleve dessa arbetens utförande av mycket större nyttighetsgrad än en ytterligare forcerad gråbergsbrytning i Kiirunavaara. Det torde ej vara otänkbart, att under nuvarande starkt inskränkta drift vid malmfälten en hel del oanvänd maskinell utrustning för borring, bergutfrakt m. m. i den mån vattenfallsstyrelsen ej har sådan disponibel skulle kunna utlånas av LKAB med hänsyn till, att ett

större antal arbetslösa gruvarbetare skulle kunna under avsevärd tid få arbete vid tunnelarbetena. (Se bil. D sid. 29.)

Vad beträffar finansieringen av såväl ifrågasatta arbeten vid *Harsprånget* som av kostnaderna för malmupplag å Svartön, övertagande av malm och slig från LKAB och förlagskapital för återupptagande av kolbrytningen å Spetsbergen, synes en tillfällig upplåning kunna äga rum, om man bestämmer sig för att exempelvis med royaltymedel, som staten har eller får tillgodo hos LKAB amortera dessa lån. Vad vid Harsprånget utförda arbeten beträffar, behöfve sålunda först i den mån kraften vinner avsättning förutsättas, att statens vattenfallsverk skulle börja att svara för ränta å de gjorda anläggningarna.

Vad beträffar lagringsplatsen för de föreslagna malm- och sligupplagen, torde sligen lämpligast kunna lagras vid anrikningsverket i Vitåfors, Malmberget, medan däremot A-malmen från Kiruna, för vilken lämplig lagringsplats ej lär finnas i Kiruna, helst torde böra föras till Svartön vid Luleå, där lagringsplats för ett par hundra tusen ton utan större kostnader torde kunna beredas omedelbart söder om den med beredskapsanslag av järnvägsstyrelsen nyliken iordningställda lagringsplatsen, vilken icke lär kunna giva plats åt annat än Gällivaremalm, som nedföres under vintern nästa år. Genom anordnande av denna särskilda lagerplats och malmlagrets uppläggande där tillgodoses även i någon mån de arbetslösa ordinarie malmarbetarnas å Svartön behov av arbetstillfällen. (Kostnadsförslag å tre alternativ finnes i bilaga C.) Slutligen åstadkommer en nedfraktning i förväg till Svartön under nuvarande obetydliga befraktning av malmbanan en minskning av de frakttillägg, som LKAB måste utgiva för att täcka driftskostnader och ränta å det i malmbanan nedlagda kapitalet, en minskning, som i det närmaste blir lika stor som de fraktselopp, som utgå för de nytillkomna fraktkvantiteterna.

Då det på visst håll i tidningspressen gjorts gällande, att en statsbeställning av fosforren malm och slig från de lappländska malmfälten skulle, liksom även de gjorda stenbeställningarna i Bohuslän och Blekinge, med nödvändighet resultera uti ett större offer åt Neptunus i väster och söder av gatsten och i norra Bottenhavet av järnmalm, det senare förunderligt nog, *efter det* att malmen, ratad av alla svenska järnverk, exporterats och därigenom omöjliggjort den lilla export av fosforren järnmalm, som ännu pågår från Bergslagen (uppenbarligen till gynnande av utländska kvalitetstillverkare och förfång för svensk export av kvalitetsstål), så torde det vara skäl att här framhålla, i vilken omfattning svensk järnhantering under de senaste trettio åren tillgodogjort sig norrbottenska malmer. Intressenterna i Tuolluvaara Gruvaktiebolag, några av våra allra förnämsta stålverk i Bergslagen, Sandviken, Uddeholm, Degerfors, Bofors, Fagersta, Forsbacka och Iggesund, hava under åren 1903—1932 förbrukat 681,638 ton Tuolluvaara A-malm, de senare åren med en maximihalt av 10 tusendels % fosfor. Vårt enda järnsvampverk i industriell skala, Höganäs, har åren 1911—1930 uteslutande använt *slig av Gällivare varpmalm* för hela sin järnsvamptillverkning, 108,380 ton, varav exporterats 20,379 ton, medan resten,

Användningen av lappländsmalm vid svenska järnverk.

88,000 ton, gått till svenska stålverk som tillsats i kvalitetsstålugnarna. Tillverkningen har sedan 1931 legat nere på grund av depressionen, men det råder intet tvivel därom, att icke järnsvamp är mycket önskvärd för kvalitetstillverkningen även för framtiden och att den efter numera utarbetade gasreduktionsmetoder och med tillgång till billigt såg- och skogsavfall samt elektrisk kraft, varav övre Norrland har oerhörda kvantiteter outnyttjade, skulle kunna tillhandahållas till ett synnerligen billigt pris, om fosforren malm eller slig stode till buds från ett sådant upplag, som det föreslagna. Slutligen har till olika svenska järnverk under åren 1902—1932 levererats 38,738 ton Kiirunavaara A-malm. Tillsammans ha under de sista 30 åren till förädling inom landet använts 1,435,460 ton fosforfattig malm och slig från de lappländska malmfälten.

Sammanfattning.

De i denna motion förordade åtgärderna avse, dels att snarast möjligt bereda ökade arbetstillfällen åt den vid de lappländska järnmalmsfälten och vid Svartöns lastageplats vid Luleå bosatta arbetarbefolkningen och att samtidigt så mycket som möjligt begränsa under kristiden uppkommande driftsförluster för malmbanan Luleå—Riksgränsen genom att även under denna tid söka få fram tillräckliga kvantiteter malm till befraktning för att kunna sysselsätta åtminstone den fast avlönade personalen och utnyttja en avsevärd del av det kraftbelopp, som motsvarar för kraften utgående minimiavgifter. Därigenom minskas även statens risk att efter några år nödgas göra större avskrivningar å sina fordringar för dessa garantitillägg, som ensamt för 1932 uppgå till 11.1 milj. kr. Dessutom avses med vissa av åtgärderna att åstadkomma en kontinuerlig avfolkning av den övertaliga arbetskraften vid malmfälten — i den mån detta kan visa sig nödvändigt — och underlätta dess överförande till andra orter och dess självförsörjning för framtiden inom andra näringsgrenar. Samtidigt åsyftas att kunna ersätta åtminstone några procent av hittillsvarande väldiga stenkolsimport med från statens egna kolfält å Spetsbergen hämtade kol, brutna av svensk arbetskraft.

Ifrågavarande åtgärder, vilkas genomförande givetvis förutsätter förhandlingar och överenskommelser med vederbörande gruvföretag och andra i de särskilda frågorna intresserade parter och myndigheter, kunna sammanfattas sålunda:

1) Medgivande för de mindre gruvföretagen vid Tuolluvaara och Koskullskulle angående motsvarande beräkningsgrunder och betalningsvillkor, som medgivits LKAB för under femårsperioden 1932—1936 utgående garantitillägg för å malmbanan Svartön—Riksgränsen fraktad malm;

2) För samtliga malmtrafikanter befrielse från eller restitution av de garantitillägg, som belöpa å de malmkvantiteter, som antingen avsänts till svenska

verk för förädling inom landet eller som motsvara ökning under resp. år av malmlagren i hamnarna dels vid 1933, dels vid 1934 års slut;

3) Försök dels vid brytning av A-malm i Kiirunavaara eller Luossavaara med avskiljande av en fosforren malmkvalitet med under 10, resp. 15 tusendels procent fosfor, dels ock vid anrikningsverket i Malmberget försök med framställning av fosforren järnmalmsslig och (ur avfallet) av apatitslig samt den utvunna malmens och sligens övertagande av staten för tillhandahållande åt svenska förädlingsverk; om arbetena utföras av LKAB, kunde brytnings- och fraktkostnader förskottas av staten. En anläggning för utvinning av 12,000 ton apatit per år har beräknats kosta 50,000 kronor.

4) Anslag för stödjande av företag, äsyftande nyttiggörande av järnmalmen åtföljande apatit ävensom i allmänhet en utvidgad, nuvarande import ersättande produktion av konstgödselmedel av inhemska råvaror, såsom, jämte apatiten, de stora svavelkistillgångarna i norra Västerbotten, luftens kväve och våra stora krafttillgångar; även för aluminiumframställning torde stödåtgärder kunna ifrågasättas. För en produktion av 3,000 ton aluminium per år skulle krävas c:a 9,000 kW eller 79 miljoner kWh.

5) Anordnande av särskild upplagsplats å Svartön enligt något av beräknade tre alternativ (kostnaderna resp. 230,000, 65,000 och 130,000 kronor) för i Kiruna brutna, fosforrena malmkvaliteter, varvid arbete kan beredas de sedan länge arbetslösa malmarbetarna å Svartön; om ökat utrymme behöves även för andra malmkvaliteter kunde alla alternativen utföras, varvid erhöles utrymme för 2 miljoner ton för en sammanlagd kostnad av 425,000 kr. (Se bil. C.)

6) Återupptagande av arbete å sänkschakt och å den 4.2 km långa avloppstunneln vid Harsprånget samt den andra avloppstunneln vid Porjus, som blir av c:a tre km längd om den förlägges i nivå med vattenytan närmast nedom Långseleforsen och medför fyrtio procents högre kraftutvinning för varje turbin, som, i stället för i Porjus nuvarande maskinsal, insättes å tjugutva meter djupare nivå, samt dessutom åstadkommer besparingar på kanske något tiotal miljoner kronor genom motsvarande reduktion av den blivande Harsprängsdammens höjd. Skulle så befinnas förmånligare, kunde såväl andra avloppstunneln vid Porjus som dammbyggnaden och andra anläggningar vid Harsprånget än avloppstunneln inbesparas, om denna sistnämnda förlänges ytterligare c:a sju km in under Porjus kraftstation och där anlägges ny maskinsal jämte andra utrymmen på den nya tunnelns nivå c:a 105 meter under nuvarande maskinsal, varigenom totala fallhöjden blir c:a 160 meter, uttagen i en enda kraftstation. För det alternativ, som befinnes lämpligast, skulle arbetet med utsprängande av maskinsal och tillhörande utrymmen också kunna utföras, om arbetslösheten blir mycket långvarig. Väljes alternativet med särskild kraftstation vid Harsprånget, kan även arbetet med dammbyggnaden därstädes, för vilket vissa förberedelser äro utförda redan år 1922, påbörjas, om så finnes lämpligt. Om ifrågasatta tunnlar göras av ungefär samma tvärsnitt, som den under utförande varande avloppstunneln vid Krångede av

116 kvm area, så behöver ingen dubbling ske, då en sådan tunnel mer än ersätter två stycken av Porjustunnels tvärsektion 50 kvm men blir betydligt billigare i utförande. Då enligt gjorda undersökningar det berg, genom vilket Harsprångstunneln kommer att gå, är mycket fastare än vad fallet var vid Porjus och spricksystemet efter älven vid Harsprånget stupar åt väster, så finnas goda utsikter för att en tunnel av större dimension skall kunna utan fara för ras utföras. (Se skiss å bil. D.)

7) Undersökningsarbeten genom Sveriges geologiska undersöknings försorg å Svappavaara gamla koppargruvor samt, om anledning därtill gives, försöksbrytning å påträffade malmförekomster samt indrivande av en undersökningsort längs kopparmalmzonen i järnmalmens liggande, vilken ort även kan tjäna som utgångspunkt för en djupundersökning av järnmalmen och som utfraktsort för en blivande järnmalmsbrytning. (Se bilagor E och F.)

8) Undersökning av och istandsättande av anläggningarna vid Sveagruvan å Spetsbergen. Därest risk fortfarande anses förefintlig att öppna gruva II, där branden år 1925 ägde rum, borde tillredningsarbeten utföras för upptagande av brytning under följande år å den undre flötsens obrutna delar på riskfritt avstånd från den förut brutna gruva II så nära som möjligt till nuvarande utfraktanordningar i dagen. Om detta arbete påbörjas tidigast möjligt denna sommar, borde ett ganska stort antal arbetare kunna sättas in i gruvarbete där i början av sommaren 1934.

Då de flesta av här ifrågasatta företag ha till syfte att giva staten tillhöriga fyndigheter av olika slag ett ökat värde såväl direkt, som indirekt genom att befrämja ökad användning inom landet av i dessa statens fyndigheter befintliga råvaror, torde det vara berättigat att för ändamålet använda tillfälliga lånemedel, som lämpligen kunde förräntas och amorteras i den mån staten tillkommande royalty från LKAB:s lappländska järnmalmsfält inflyter. För brytningsåret 1 oktober 1931—30 september 1932 läser upplöpa en royalty av ungefär 4,197,000 kronor, vilken dock enligt 1932 års malmavtal får innestå tills statens järnvägar tillkommande fraktillägg blivit betalt, men därefter skall utgå av tillgängliga vinstmedel, innan någon utdelning å TGO:s aktier får äga rum. För under halvåret $\frac{1}{10}$ 1932— $\frac{31}{3}$ 1933 utfraktad malm c:a 870,700 ton har staten tillgodo ytterligare c:a 1,306,000 kr. i royalty, alltså per $\frac{1}{4}$ 1933 inalles 5.5 miljoner kronor. Vi anse oss under sådana förhållanden böra begränsa anslagskravet för samtliga i punkterna 1—8 upptagna förslag för nästa budgetår till fyra miljoner kronor, men torde något försök till uppdelning av denna summa på de olika punkterna här vara ändamålslost, då ju vår mening är att det bör tillkomma Kungl. Maj:t att bestämma härom efter prövning av de olika uppslagen. Anslaget torde böra givas såsom reservationsanslag.

På grund av den stora arbetslöshet, som råder i malmfältskommunerna även bland ungdom och annan arbetskraft, som ej lämpar sig till här ovan ifrågasatta arbeten, ha önskemål uttalats, att även vissa vägarbeten skulle komma

till utförande inom dessa kommuner. Då vi ej ännu hunnit få nödiga data beträffande dessa, måste vi här inskränka oss till ett uppräknande av dem:

9) Inom Jukkasjärvi socken söder om Kiirunavaara malmberg gående väg från Kiruna via Kaalasluspa till Holmajärvi på norra sidan av Kalix älv, 3 mils sträcka, beräknad kostnad 400,000 kronor; (Se bilaga G.)

10) Den i prop. nr 211:s arbetsförteckning upptagna vägen Gällivare—Tjautjasjärvi norr om Gällivare malmberg, kostnad 75,000 kr. 4 månaders arbetstid, 400 arbetarmånader;

11) Väg mellan Gällivare—Abborrträsk, Gällivare socken, 2 mil, 250,000 kr. kostnad;

12) Väg Porjus—Luleluspén, Gällivare socken, 1.5 mil, 200,000 kr. kostnad;

13) Slutligen vilja vi även föra i åtanke ett vägarbete inom södra Norrbotten, nämligen istandsättande till allmän väg av revirvägen Muoskosel—Laver—militärvägen Visträsk med biväg till staten och Bolidens gruvaktiebolag tillhöriga kopparmalmsfyndigheten norr om Storlaversjön 63 km, kostnad 730,000 kronor.

Under åberopande av ovan anförda få vi alltså värdsamt hemställa,

att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 211 ville,

A) för bestridande av de under 1—8 här ovan angivna bidrag och arbetsföretagskostnader i den utsträckning och med den fördelning Kungl. Maj:t må pröva och bestämma, för budgetåret 1933—1934 anvisa ett reservationsanslag av fyra miljoner kronor att utgå av tillfälliga lånemedel, som förräntas och amorteras av inflytande royalty från LKAB:s gruvdrift i Norrbottens län;

B) hos Kungl. Maj:t hemställa, att under 9—13 angivna vägföretag måtte få inbegripas bland de arbeten för arbetslöshetens bekämpande, för vilka Kungl. Maj:t hos riksdagen begärt anslag.

Stockholm den 20 april 1933.

C. I. Asplund.

I motionens syfte instämmes.

Karl A. Johansson.

P. Sandström.

D. Hansén

*Avskrift.**Bilaga A.**Till Regeringen.*

Den ekonomiska världskrisen har även hårt drabbat Norrbottens gruvarbetare. Vid Frejabolagets gruvor i Koskullskulle är driften sedan sex månader helt nedlagd och vid LKAB i Kiruna, Malmberget och Svartön har arbetsstyrkan på två och ett halvt år reducerats till omkring hälften och de återstående ha genom driftsinskränkning fått sina inkomster minska med omkring 65 %.

Redan i slutet av 1930 började inskränkningen av arbetstiden till fem dagar i veckan och under 1931 sänktes den till fyra dagar för att från början av 1932 ytterligare sänkas till tre dagar i veckan eller till i genomsnitt tolv skift per månad. Från och med november månad i år och framöver skall arbetstiden minskas ännu mer, nämligen med två och ett halvt skift per månad, enligt senaste meddelande från gruvförvaltningen.

I det längsta hyste man hopp om att dessa åtgärder endast voro av tillfällig karaktär och att framförallt ytterligare inskränkningar av arbetstiden icke skulle behöva ifrågakomma. Men tyvärr synes det som om dessa inskränkningar skola bli långvariga.

Dessa, steg för steg genomförda inskränkningar av driften har bragt det dithän, att särskilt gruvarbetarna nu befinna sig i en situation, som för varje dag blir allt mer påfrestande och outhärdlig, och att dessutom malmfältskommunerna hotas av ekonomisk katastrof om icke en ändring sker snart. Den stora arbetslöshet, som finnes inom respektive kommuner, framgår av följande siffror. Den 31 oktober funnos i Gällivare kommun 1,381 arbetslösa och i Jukkasjärvi 1,005, vilket oerhört tynger samhällena, och mot våren 1933 är det mycket sannolikt att dessa siffror komma att väsentligt ökas genom ytterligare avskedanden från LKAB.

För de arbetare, som få gå på inskränkt arbetstid, inträder snart det förhållandet, att de bliva urständsatta betala de höga skatter, som bliva en naturlig följd av driftsinskränkningen. Och för mången arbetare räcker icke den nuvarande inkomsten ens till det nödvändigaste såsom mat, hyra, bränsle, lyse, sjukförsäkringar och dylikt, utan har redan ett 70-tal av bolagets arbetare i Gällivare och Jukkasjärvi kommuner fått anlita fattigvården för att hålla den värsta nöden från sina hem.

Arbetarna ha genom sina fackorganisationer flera gånger gjort framställningar till LKAB med begäran om ekonomisk hjälp i någon form, t. ex. hyresbidrag eller dylikt, men praktiskt taget ha alla dessa framställningar avslagits med motivering att medel saknas för dylika ändamål. Vi anse oss därför nödsakade att vända oss till regeringen och staten, och än mer som staten är hälftenbrukare och ägare av de norrbottenska gruvfälten och därmed vår arbetsgivare, med begäran att regeringen vidtager sådana åtgärder, som dels bereder arbete åt de arbetslösa och dels möjliggör för LKAB att snarast utöka arbetstiden för de arbetare, som nu komma att endast få arbeta omkring 9½ skift i månaden.

Vi få här nedan påvisa en del arbeten, som ganska snart skulle kunna igångsättas om därför erforderliga medel anvisades:

I en av bergmästare Asplund vid 1931 års riksdag framlagd motion i anledning av Kungl. Maj:ts proposition »angående anslag till beredskaps-

arbeten för motverkande av arbetslösheten», påpekar motionären bland annat en del förberedande arbeten vid Harsprånget, såsom sänkschakt och tunnlar. Dessa arbeten äro av sådan beskaffenhet att de kunna bedrivas även under vintertid, dessutom tillkommer den fördelen att tillgängliga transportanordningar, bostäder och arbetsmaskiner redan delvis finnas å arbetsplatsen. Vi anse att omkring 250 man skulle kunna beredas arbete vid Harsprånget med dessa tunnelarbeten.

Vidare vill vi påpeka ett annat arbete, vilket icke omedelbart ger så mycket arbetstillfällen men kanske så mycket mer i framtiden, nämligen en del undersökningar av statens malmfyndigheter i Svappavaara. Det lär förhålla sig så att dessa malmfyndigheter innehålla malm av betydligt högre kopparhalt än övriga fyndigheter i landet och skulle kunna lämna en värdefull och för guldets fullständiga utvinnande ur Bolidensmalmen nödvändig tillsattsmalm, vars exploaterande bland annat skulle betydligt underlätta fullgörandet av kopparleveranser till de delar av Statens järnvägar, som äro beslutade att elektrifiera.

Men innan någon brytning i Svappavaara kan ske måste en del undersökningar göras och enligt sakkunnige skulle i första hand en ort av omkring 400 meters längd sprängas och möjligen en del diamantborrningar behöva utföras.

Ett annat arbete som vi också vill fästa regeringens uppmärksamhet på, och som troligen skulle kunna bereda arbete åt ett hundratal arbetare, är att så fort ske kan undersöka möjligheterna för att återupptaga kolbrytningen i Sveagruvan på Spetsbergen.

Utöver dessa arbeten kunna vi framhålla, att det troligen finnes möjligheter till en väsentligt större gråbergsbrytning i Kiirunavaara än vad som nu bedrives. Även om det kan anmärkas att en forcerad gråbergsbrytning nu skulle borttaga en del arbeten för en framtid, så anse vi dock att under nuvarande förhållanden detta arbete kan igångsättas.

Vidare skall enligt malmavtalet mellan staten och LKAB en längre utfartstunnel i Kiirunavaara sprängas. Detta är också ett arbete som vi anse redan nu kan fullföljas.

Ävenså vill vi framhålla att staten genom bolaget låter bryta och lägga på upplag sådan fosforren malm och slig, som sedan skall kunna användas för inhemsk förbrukning, eller om detta inte anses lämpligt, upplagen överlämnas till bolaget för export, då sådant tillfälle gives.

Även om dessa av oss här ovan framförda uppslag och synpunkter icke rädda oss ur det nödläge, vi befinna oss uti, så anse vi dock att det skulle vara en god hjälp för oss och kommunerna, om de framförda förslagen kunde förverkligas.

Skulle regeringen ha andra möjligheter och åtgärder att tillgripa för att ytterligare bisträcka oss, ha vi naturligtvis ingenting däremot, utan tvärtom.

Kiruna och Malmberget den 17 november 1932.

Enligt uppdrag av:

Nils Svensson.

Otto Thålin.

P. A. Lindström.

H. Ramberg.

Svenska Gruvindustriarbetareförbundets avdelningar 4, 12.

Kiruna Lokala Samorganisation.

J. P. Dahlén.

Bilaga B.

Till Statsrådet och Chefen för Socialdepartementet,

Stockholm.

Vid uppvaktning inför socialministern den 12 nov. framburo representanter för LKAB:s arbetare i Malmberget och Kiruna en skrivelse, vilken dels relaterade det allmänna nödläge, vari gruvarbetarna genom avskedande och inskränkningar vid bolaget blivit försatta i, och dels upptog vissa krav om regeringens ingripande i sådant syfte, att utökad arbetstid skulle bli möjlig, och ävenledes att arbete skulle beredas för de redan avskedade arbetarna. Förtröendeman Edvard Matsson framförde vid samma tillfälle muntligen LKAB:s arbetares å Svartön framställning i enahanda syfte. Någon specificerad plan, för vad arbetarna på Svartön ansågo vara möjliga utvägar för att åstadkomma arbetstillfällen, kunde på grund av mellankommande hinder då ej framläggas, men vilja vi nu framföra, vad vi anse vara framkomliga utvägar för beredande av arbete.

Vi understryka ytterligare vad som redan sagts om det allmänna nödläge driftsinskränkningarna åstadkommit, och tillägga att, därest icke förhållandena genom någon regeringens åtgärd snarast omgestaltas till det bättre, den tilltagande nöden och eländet växer oss över huvudet, så att vi ej se annan utväg än att bli omhändertagna av den allmänna fattigvården, trots att vi intet högre önskar än att genom arbete försörja oss. Så ansträngd som Luleå stad redan förut är av stor arbetslöshetsstyrka, är det ju knappast heller möjligt att den kan bereda arbete för oss, som nu efter den 1 januari 1933 genom inkorporering kommer att tillhöra Luleå stad. Enär största delen av arbetarna äro lägenhetsinnehavare och nu äro urståndsatta att fullgöra sina skyldigheter till stat och kommun, vädja vi, att regeringen vidtager sådana åtgärder att exekutiva ingrepp förhindras.

Vi begära att regeringen med alla medel, som stå den till buds, befrämjar, och, om så anses nödigt, med statsmedel garanterar och understödjer de strävanden, som gå ut på att få till stånd en malmförädling inom Sverige i vidsträckt bemärkelse, och att den som en första åtgärd häruti inriktar sig på att de redan planerade anläggningarna av Norrbottens järnverk invid Luleå må komma till fullbordan. Som ett ur våra synpunkter lämpligt arbete anse vi det i malmfältsarbetarnas skrivelse framställda förslaget att staten låter bolaget på statens bekostnad bryta och å Svartön lägga på upplag sådan fosforren järnmalm, som kan förväntas vinna avsättning till svenska järnverk för tillverkning av kvalitetsstål och i den mån den ej blir härtill förbrukad kan längre fram vid lämpligt tillfälle genom bolagets försorg exporteras. Arbetstillfälle skulle därigenom i första hand beredas oss vid iordningställande av en särskild upplagsplats, då nuvarande utrymmen å Svartön torde vara otillräckliga, och borde vid detta arbete mänsklig arbetskraft i största möjliga utsträckning komma till användning. När malmen sedan kommer att lagras och åter utlastas, medför detta också i någon mån ökade arbetstillfällen.

Sedan av de hos LKAB fast anställda 130 malmarbetarna å Svartön 65 st. den 1 maj 1932 avskedats och de kvarvarandes arbetstid nedsatts till 8 å 10 skift per månad, har i slutet av samma maj månad driften vid Frejabolagets gruvor i Koskullskulle nedlagts och dess malmarbetare å Svartön, 20 till antalet, varit helt utan arbete fränsett sammanlagt 9 skift vid lastningen av de

tre malmbåtar, som under sommaren och hösten avhämtat Frejamalm från Svartön. Därigenom ökas givetvis svårigheterna för oss att erhålla arbete på orten, där ju även i övrigt en mycket stor arbetslöshet sedan länge är rådande.

Nu har ju i senaste malmavtalet med staten LKAB förbundit sig att utöver en mot bolagets malmskeppning fullt svarande malmbrytning med tillhörande förberedande arbeten till motarbetande av ökad arbetslöshet bland bolagets arbetare såväl å Svartön som i Kiruna och Malmberget utföra förberedande arbeten och malmbrytning jämte upplagring samt andra arbeten, som därmed kunna äga samband, för ett sammanlagt belopp av minst sex miljoner kronor, räknat för tiden från den 1 januari 1932 till och med den 30 september 1933. Av referat i dagens tidningar synes också, att bolagets styrelse i sin årsberättelse uppgiver, att bolagets arbeten avvägas så, att enligt kontinuerligt gjorda beräkningar i möjligaste mån exakt sex miljoner kronor skola under den angivna tidsrymden komma att nedläggas på oförmålda slag av arbeten utöver malmbrytning, motsvarande skeppningen jämte däremot svarande förberedande arbeten. Å Svartön ha dock hittills inga sådana arbeten utförts.

Då vi hysa den bestämda uppfattningen, att nämnda summa icke på långt när blir tillräcklig att bereda arbete ens för bolagets arbetare i malmfälten, få vi på det enträgnaste hemställa, att från statens sida ytterligare åtgärder i samma syfte snarast vidtagas och att därvid särskilt utväljas sådana arbeten, vilka såsom det föreslagna malmupplaget å Svartön giva ökade arbetstillfällen *även åt bolagets arbetare därstädes* och därmed bidra till lindrande av vårt nödläge.

Svartösten, Luleå den 23 december 1932.

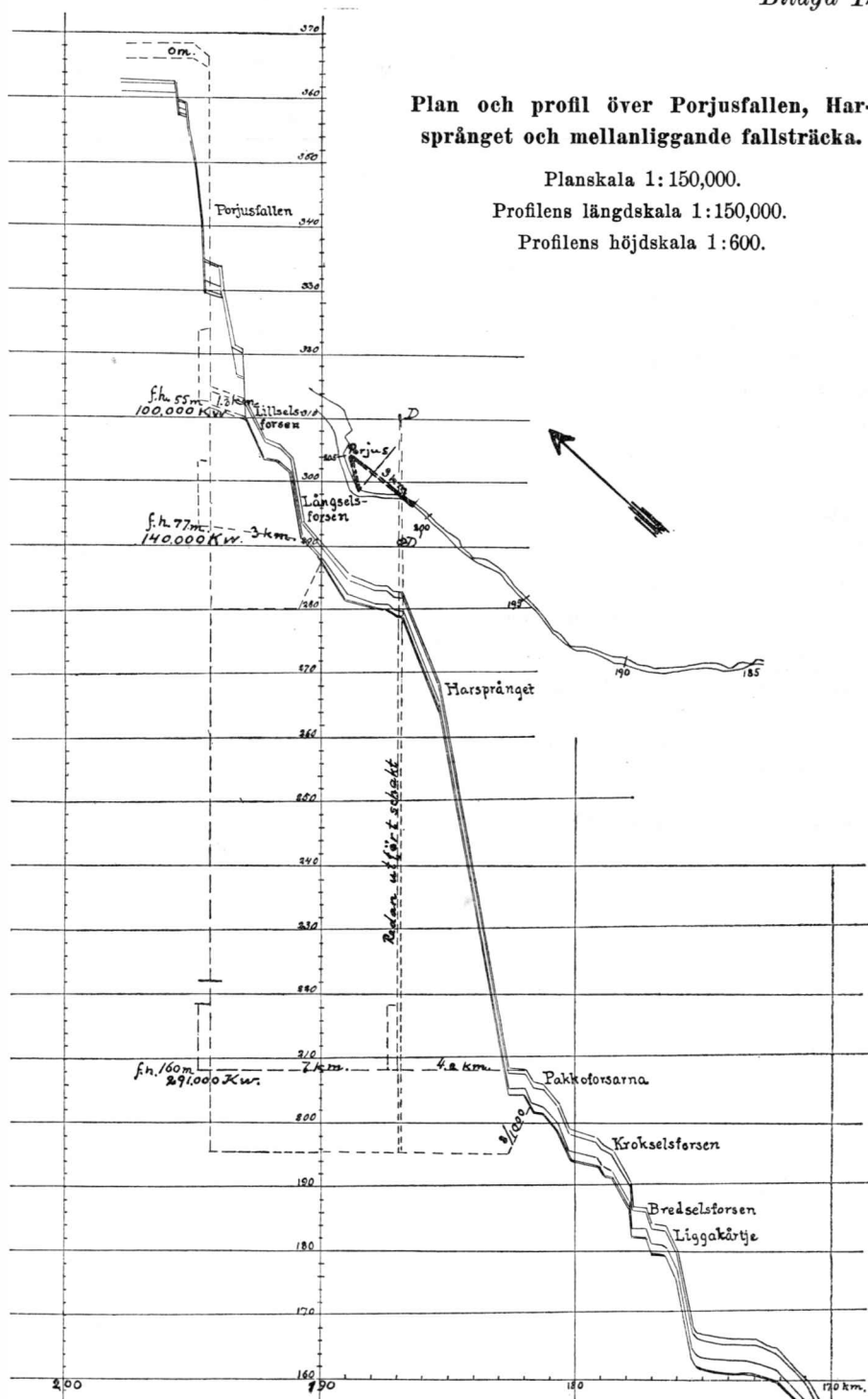
Avd. 40 av Svenska Gruvindustriarbetareförbundet:

Styrelsen.

1	2	3	4		5		6	
Arbetets beskaffenhet	Mått- enhet	Mängd	Kostnad för mått- enhet		Detalj- kostnad		Summa kostnad	
			Kr.	öre	Kr.	öre	Kr.	öre
<i>Upplag enligt alternativ III. 1,000,000 ton.</i>								
Skogsröjning och planering	kvm	50,000	—	25	12,500	—		
Jordschaktning och stensprängning med jor- dens transport i schakten	kbm	8,000	3	50	28,000	—		
D:o d:o med jordens transport i bank .	»	4,500	5	—	22,500	—		
Malmlossningsbrygga					20,000	—		
Spår av brukbara räler	m	1,200	12	—	14,400	—		
Spårväxlar	st.	2	2,000	—	4,000	—		
Ballastning	kbm	1,000	4	—	4,000	—		
Decauvillemateriell					1,000	—		
Signal- och säkerhetsanläggning					3,000	—		
Kontaktledning					2,500	—	111,900	—
Diverse kostnader							18,100	—
Summa kronor							130,000	—
Därest plankbeklädnad erfordras å plan och slänter åtgår härför 4,700 kbm 3" plank för en kostnad av 235,000:— kronor.								
I samtliga alternativ ingå ej kostnader för markförvärv.								

Luleå den 10 januari 1933.

Henning Bäckman.

Bilaga E.

Av avskrift.

Kungl. Maj:ts och Rikets
Kommerskollegium
Bergsbyrå
Dnr. B 36.

Stockholm den 14 februari 1933.

Till Konungen.

Sedan Svenska gruvindustriarbetareförbundets avdelningar n:r 4 och 12 samt Kiruna lokala samorganisation den 17 november 1932 gjort framställning om bland annat beredande av arbete åt de arbetslösa vid malmfälten i Norrbotten, har Kommerskollegium genom remiss den 21 januari 1933 erhållit befallning att avgiva yttrande över samma framställning i vad den avser undersökningar av statens malmfyndigheter i Svappavaara.

Sveriges geologiska undersökning har i sitt handlingarna bifogade yttrande den 21 december 1932 uttalat, att utsikterna att inom Svappavaara malmfält numera påträffa kopparmalm, som skulle vara brytvärd utan samband med samtidig järnmalmstutvinning, förefölle att vara synnerligen osäkra. Om emellertid med hänsyn till nu rådande svåra arbetslöshet undersökningsarbeten nu skulle igångsättas, förordar Undersökningen först utförande av ett par diamantborrhål, varefter om resultatet av borrhningen gäve anledning därtill, skulle följa schaktsänkning och ortdrivning.

Kollegium har från bergmästaren Asplund införskaffat här bilagda yttrande, i vilket han förordar 1) en geologisk undersökning av berggrunden inom den viktigaste kopparmalmszonen, 2) undersökning av stupningsförhållandena genom diamantborrning eller sänkning efter någon malmanledning samt 3) en undersökningsstoll längs malmzonen i liggandet av järnmalmen.

Kollegium får med återställande av remissakten för egen del anföra följande.

Liksom Sveriges geologiska undersökning anser Kollegium, att tillgodogörande av möjligen förekommande kopparmalm i Svappavaara normalt borde äga rum i samband med samtidig brytning av järnmalmen därstädes. I anslutning därtill skulle man kunna göra gällande, att de undersökningsarbeten, vilka skola föregå upptagande av brytningen, icke böra verkställas allt för långt före den tid, då exploateringen av den järnmalm, som ingår i fyndigheten, kan komma till stånd.

Emellertid kan man ju hoppas, att i Svappavaara anträffa kopparmalm, som skulle kunna vara brytvärd för närvarande, och om en brytning verkställdes med vederbörlig hänsyn till blivande brytning av järnmalmen, borde den kunna utföras utan att förorsaka större olägenhet för järnmalmens senare tillgodogörande. Den nuvarande situationen på arbetsmarknaden medför även att varje rimligt förslag till åvägabringande av arbetstillfällen behöves prövas.

Den av bergmästaren förordade första åtgärden, det vill säga den geologiska undersökningen av berggrunden inom den viktigaste kopparmalmszonen, vill Kollegium tillstyrka. Utförandet av undersökningen borde anförtros Sveriges geologiska undersökning. Huruvida det av bergmästaren nämnda beloppet räcker för ändamålet, är omöjligt att bedöma på förhand. Skulle till exempel en nämnvärd guldhalt anträffas, erfordrades för provtagning och analysering ganska stora belopp, varför Kollegium efter samråd med Geologiska undersök-

ningen, som upplyst att för arbetet i fråga extra arbetskrafter måste anlitas, anser att ramen bör vidgas till högst 15,000 kronor.

Först sedan resultatet av en sådan undersökning föreligger, torde man kunna avgöra, huruvida tillräcklig anledning förefinnes, att undersöka malmzonen på djupet och sättet därför.

I viss mån oberoende av den geologiska undersökningens resultat skulle en stoll i liggandet om järnmalmen kunna ifrågasättas. Denna skulle nämligen omedelbart kunna tjäna som lämplig utgångspunkt för undersökning av såväl kopparmalmen som järnmalmen samt i en framtid, då endera eller båda malm-sorterna skola brytas, användas för utfrakt av det brutna berget samt för avledande av vattnet över stollens nivå. Om brytvärd kopparmalm icke finnes, och alltså stollen skulle få betydelse endast för järnmalmens tillgodogörande, synes arbetet på densamma emellertid icke kunna betraktas såsom angeläget. Den tidpunkt, då exploaterandet av järnmalmen i Svappavaara kan komma att påbörjas, förefaller nämligen, åtminstone för närvarande, att vara mycket avlägsen. Det synes därför knappast lämpligt att före erhållande av resultaten från den geologiska undersökningen fatta ståndpunkt till frågan om eller när stollen bör utföras.

Kollegium anser sig därför nu omedelbart endast kunna förorda

att Sveriges geologiska undersökning erhåller i uppdrag att verkställa en geologisk undersökning av berggrunden inom den viktigaste kopparmalmszonen i Svappavaara samt

att för bestridande av kostnaderna härför ett belopp av högst 15,000 kronor i mån av behov ställes till Undersökningens förfogande.

I handläggningen av detta ärende hava deltagit generaldirektören Fryxell samt kommerseråden Sohlman och Sidenvall, föredragande.

Underdånigst

K. A. FRYXELL.

KARL SIDENVALL.

/C. G. Hindbeck.

Bilaga F.

Till Kungl. Maj:ts och Rikets Kommerskollegium.

Med återställande av remisshandlingarna får jag härmed vördsamt avgiva infortrat yttrande över en av arbetarorganisationerna i Kiruna och Malmbärg gjord framställning om beredande av vissa arbetstillfällen, i vad densamma avser undersöknings- m. fl. arbeten å Svappavaara gamla koppargruvor inom Svappavaara statsgruvefält i Jukkasjärvi socken av Norrbottens län.

Kopparmalmsfyndigheterna i fråga äro till största delen belägna omedelbart väster om och å liggandesidan om den där befintliga järnmalmförekomsten, en knapp kilometer söder om landsvägen till Kiruna cirka 45 kilometer öster om järnvägsstationen i Kiruna. De upptäcktes år 1654 och blevo omedelbart föremål för en efter den tidens förhållanden intensiv brytning. Den rikaste malmen utsovrades och smältes i ett par råkopparhyttor vid Svappavaara, var-

efter råkopparn fördes efter en släpväg ned till Torne älv och vidare med prämar utför älven genom ett flertal forsar till Kengis järnverk, där en garhytta fanns för raffinering av kopparn, som sedan utsmiddes till plåtar efter beställning och exporterades huvudsakligen till Holland, varifrån verksägarna, bröderna Abraham och Jakob Momma, tidigare inflyttat till Sverige. Efter 1670, då svårigheterna för fortsatt gruvdrift blevo allt större dels på grund av ökat vattentillopp, dels på grund av tilltagande djup på de i form av lodräta schakt genom tillmakning avsänkta gruvorna och ökad fara för arbetarna genom ras från de sönderbrända gruvväggarna, inskränktes driften alltmera. Tillverkningen hade före nämnda tid uppgått till 600 å 800 skeppund årligen, varvid endast den rikaste malmen utsovrats och fattigare lämnades kvar på varphögarna. På grund av beskickningens höga kopparhalt gick också en hel del koppar i slaggen. Då Mommorna slutligen vid sjöolyckor på Södra Bottenhavet förlorade en mängd brukseffekter, däribland 400 skeppund kopparplåtar, vilkas värde motsvarade större delen av deras rörelsekapital, inskränktes driften vid Svappavaara ytterligare. De arbetare, som stannade kvar i Svappavaara, började en slags kooperativ råkoppartillverkning. De under gruvornas glansperiod högst ofullständigt sovrade varpen omsovrades upprepade gånger, varvid man ej alltid iakttog försiktigheten att ej kasta varpen över de delar av berget, där man borde sökt efter malmens utsträckning i fält. De kopparhaltiga slagghögarna vid hyttorna omsovrades också och den kopparrikare slaggen omsmältes på nytt. Den tillverkade råkopparn delades mellan arbetarna och fördes till Kengis, där man betalade en del av dess värde med avräkning av till arbetarna utlämnat mjöl m. m. och använde resten av råkopparns värde till avbetalning å brukets gäld.

Man försökte visserligen så långt möjligt länsa de förut brutna bästa gruvorna och bränna eller spränga lös den malm, som ännu fanns kvar på botten och i gavlarna, men mäktade ej att få ut några större kvantiteter, då större delen av arbetstiden gick åt till att köra vatten och från väggarna nedrasat berg. Redan 1686 uppgjordes en plan att i järnmalmens liggande från norra ändan av berget driva en stoll under de bästa gruvorna av 215 famnars längd, varigenom man skulle kunna komma ned på cirka 44 famnars djup under bergets topp och avleda vattnet från flertalet av gruvorna (den s. k. Storgruvan skall dock vara 52 famnar, alltså 8 famnar djupare än den påtänkta stollen). Förslaget var uppe till övervägande flera gånger under 1700-talet och ännu 1830 uppgjordes ett förslag till en sådan stoll av dåvarande ägaren av Kengis bruk, brukspatron Ekström. Men kapital saknades alltjämt för det efter dåvarande förhållanden mycket vidlyftiga arbetet.

Då hinder mötte för fortsättande av arbetet i de gamla gruvorna, sökte man i bergets dagyta, där denna var åtkomlig mellan de vitt utbredda varphögarna, efter nya malmanledningar, som brötos så länge malm fanns kvar eller tills vattentiloppet vid större djup hindrade arbetets fortsättande. Då slutligen såväl malmbrytning som sovring av de gamla varpen och råkoppartillverkningen vid Svappavaara definitivt nedlades år 1785, skall enligt de rätt ofullständiga årsuppgifterna i bergmästarrelationerna den totala tillverkningen från 1656 hava uppgått till cirka 1,050 ton råkoppar.

Bland de många beskrivningarna av koppargruvorna å Svappavaara synes bergmästaren, sedermera bergsrådet P. Adlerheims relationer från 1740-talet, hans gruvkarta och hans till bergsrådet S. G. Hermelin överlämnade mineraliesamlingar från Svappavaara vara värda särskilt beaktande. De ha också legat till grund för Hermelins beskrivning av fältet i hans 1804 tryckta »Försök

till Mineralhistoria öfver Lappmarken och Vesterbotten», varur här några utdrag göras:

»Kopparmalmsgångarne äro åtskillige, såsom de på kartan med grönt upprägnade streck utvisa. De flesta äro belägna på Vestra sidan om järnmalmsgången. De stryka mest i N. N. O. och S. S. V., en del jemnsidigt, en del med olika strykning stöta till hvarandra. De stupa 10 grader från lodrätan, den rikaste malmen till Öster; men en del af de svagare till Vester. Den förra stupningen är den allmännaste och åt samma sida, som bergsträckningen sluttar. Gångarnes aflossningar äro på åtskilliga ställen ordentlige, och på djupet hafva de mot Jernmalmsgången, hvaremot de stupa, dels aflossning, dels äro de dermed förēnade. I allmänhet hafva de gångar, som äro närmare Jernmalmen, varit mera beständige och rike, än de som äro till längre afstånd derifrån. Mesta Kopparmalmen har varit Kopparglas (= -glans?), med någon gul Kopparkis i grynig glimmerblandad kvarts, hvilken åtskiljer sig från Hällearten dermed, att den är mera rödaktig, än grå, mera fingrynig, och blandad med åtskilliga andra bergarter, hvilka i det följande skola anföras. Kopparmalmsgångarnes bredd har merändels varit 5 till 6 fot, stundom 3 fot, och på en del ställen till 2 famnars maktighet.»

Utom järnmalm anges följande malmineral såsom befintliga:

»*Kopparmalm*, hvaraf större delen består af Kopparglas och mångfärgad Kopparmalm eller Kopparlazur, samt någon del gul Kopparmalm eller Kopparkis någon gång gedigen koppar på drusig kvarts, och vid de flesta gångarnes aflossningar Koppargrönt och Kopparblått, dels derbt och dels tunnbladigt.

Malakit, af dunkel och af spansmgrön färg, dels tät, dels mjölig, dels smaragdgrön och kristallinisk.

Guld, gediget i Kopparlazur med kvarts är funnet år 1742 vid Stockenströms Grufva, hvaraf profsten är insänd till Kongl. Bergs Collegii Mineralsamling.

Kobolt, vittring på bergarterne från Storrymningen och från Stockenströms grufva, utan vidare Koboltmalm.

Svafvelkis inblandad i malmen.

Arsenikalisk kis i åttasidiga hvita kristaller.

Molybden af blygrå färg, dels insprängd, dels körtelvis.»

De olika gruvorna, som plägat indelas i tre grupper efter sitt läge i förhållande till järnmalmshfyndigheten, nämligen de västra och de norra samt de östra gruvorna, beskrivas var för sig. De längst åt sydväst belägna ligga på större avstånd från järnmalmen och benämnas å Adlerheims karta Varpskärpningen, Storskärpningen, Lillskärpningen, Jöns Ols grufva, Vestergrufvan och Vesterortsgrufvan. Samtliga här uppräknade gruvor förbigås här, då de synas vara att hänföra till den av Hermelin såsom svagare betecknade typen. De av den rikare typen, som ligga på västra sidan och i närheten av järnmalmen och hava stupningen åt öster liksom denna äro följande:

»*Södergrufvan* av 11 famnars djup och *Jakobs- eller Stora Södergrufvan* af 48 famnars djup, äro arbetade på tre jemnsidiga kopparmalmsstreck, hvarå äfven en särskild jordrymning blifvit gjord. I dess gruvor bestå arterne af Kopparglas och Jernmalm, fint och jemt hopblandade med ringa bergart, så att partiklarne knappt med blotta ögat kunna skönjas, utom vid skiffringen, hvarest de äro mera tydliche. Jakobsgrufvan börjades år 1656 och ödelades år 1679, såsom Relationerne anføra, för vattensjuka, ehuru vacker malm ännu varit på Grufvans botten. En ort, kallad Norrorten, har i denna Grufva blifvit drifven mot Storgufvan på en gång af allenast en half fots bredd, men af god Kopparmalm med Jernmalm åtföljd på begge sidor. I *Stålnackens skärpning*

hafva arterne sammanstött från Vestra och Storgrufvorna, och finnes i det kvarstående berget emellan Stålnackensgrufva och Storgruvan röd gryinig kvarts med mycken telgstensblandning och fläckar af Kopparlazur.

Storgrufan af 52 famnars djup har gifvit ymnig och rik malm. Jemte dess rymd på djupet äro tvenne orter drifne, den ene af 4, den andre af 17 famnars längd på Södra väggen och dessutom genombrott till Storrymningen. Denna Grufva arbetades med mycken drift från Verkets början till år 1670; men ödelades 3 år derefter. Sedan har stundom något arbete blifvit drifvit på väggarne, såsom år 1701, då 4 arbetare i 4 månader erhöilo malm till 8 skeppund koppar. När denna grufva ödelemnades, skola ännu malmfläckar varit på botten; men af stark vattenådra, som på djupet inkommit, har vidare brytning blifvit hindrad.

Storgruverymningen har fordom gifvit den bästa malmen, hvilken skall varit utgången på djupet, då Grufvan år 1671 ödelades, och sedan har den genom ras blifvit af sten uppfyllt på botten. I bredvid varande skärpningar är arbetat på jemnsidiga malmsträckor, samt i *Stockenströms grufva*, hvarest gången delar sig, gör en svängning och åter förenar sig, omkring en mellanbalk af kvarts, som är blandad med Koppargrönt. Arterne i dessa gångar hafva mest stående skifring.

Norra Grufvorna kallas *Sankt Eriks grufva* eller *Stora Norrgrufvan*, jemte åtskilliga skärpningar, hvaraf de fleste ej på kartan äro utsatte. Eriksgrufvan upptogs 1657 och arbetades till år 1672, och har på sin tid gifvit god malm af Kopparglas och Kopparlazur i kvarts och kalksten. Söder om denna grufva mot Jernmalmsgången är ett 5 famnars mäktigt gråberg, af samma art som det i Storgruvan. *Krangrufan* och de flera försök, som å denna trakten blifvit gjorda, hafva de vanlige gångarter; men malmfyndigheten tyckes ej hafva varit betydande, utan synas dessa arbeten mera hafva blifvit anlagda efter stora lossnor, hvarmed i detta malmfält alltid följa Kisvittring och Koppargrönt, än efter fyndiga malmgångar.

I de *Östra Grufvorna* är gångarten af gröfre sammansättning, än vid de Vestra gångarne, och mera lik allmänna Hällearten i de omkringliggande berg. I *Smedsgrufvan* synes malmen stryka i N. N. V. och S. S. O., och en glimmersköl af $\frac{1}{2}$ fots bredd, som går genom malmstrecket, och åter en sådan gråbergsmittel, som i Storgruvan, sätta snett öfver gången i N. O. och S. V. Denna Grufva, arbetad i sednare tider, har gifvit mera svavelkisblandad malm, än som funnits i de äldre grufvor, dock med blandning af Kopparlazur. På lika sätt som denne hafva Bengt Ols- och Jernväggsgrufvorna sig förhållit, med mycken inblandning af tågsten och hornblende.»

Av ett visst intresse är förekomsten på olika ställen av kvartsgångar, bestående av gryinig, röd kvarts med fin svart glänsande glimmer, nämligen omedelbart söder om S:t Eriks- eller Stora Norrgruvan, i Smedsgruvan öster om järnmalmen, i Stålnackens skärpning mot Storgruvan samt i Stockenströms gruva, där gediget makroskopiskt guld påträffats med kopparlazur i kvarts. Sådan kvarts skall också enligt Hermelin finnas på de mera beständiga och rikhaltiga »kopparmalmsgångar», som finnas väster om och närmare intill järnmalmen. Det synes föreligga goda skäl att underkasta dessa kvartsförekomster en närmare undersökning genom provtagning och analyser för att utröna, huruvida någon avsevärd guldhalt finnes på flera ställen, än det sedan gammalt kända, i Stockenströms gruva. Förekomsten av arsenikkis samt av »vittring av kobolt» (vilka båda metaller hava ett visst samband med guldets förekomst i Boliden, där för öfrigt först på senaste tiden för blotta ögat synligt guld

uppdagats), såväl i Stockenströms gruva som i Storrymningen, äro ytterligare skäl, som tala för en undersökning genom provtagning och analyser å antydda ställen.

En sådan mera på ytan gående undersökning borde emellertid utsträckas till de hittills icke undersökta partier, som ligga mellan de förnämsta gruvorna närmast väster om järnmalmens samt söder om den sydligaste av dem, Södergruvan. Såväl åt sistnämnda håll som från Storrymningen åt norr förbi de mindre gruvorna Pastorsgruvan och Qvists skärpning och S:t Eriks- eller Stora Norrgruvan ha redan efter den första »rovbrytningen» på Södergruvans och Storgruvans malm legat uppkastade vitt utbredda varphögar, som troligen verkat avskräckande vid letningar efter nya malmskärpningar och förlett vederbörande att giva sig ut på de små förekomster, som legat på sidan om den egentliga kopparmalmzonen närmare intill järnmalmens. Då varphögarna emellertid närmast järnmalmensgränsen, som ligger relativt högt, icke kunna hava någon större tjocklek, torde det vara förenat med ganska måttliga kostnader att undersöka berggrunden genom övertvärande blottningar även på sådana ställen, där kopparmalmförande zonen kan antagas gå fram *under* varphögarna, jämte nödiga mindre sprängningar för erhållande av friskt berg.

Då enligt Adlerheims relationer av 1746 och 1748, ävensom enligt den karta, som finnes i 1875 års undersökningskommissions år 1877 tryckta berättelse angående »malmfyndigheter inom Gellivare och Jukkasjärvi socknar av Norrbottens län» åtminstone tre efter varandra liggande kopparmalmslager skola finnas i närheten av järnmalmens liggande gräns, norr om S:t Eriksgruvan, torde man böra utföra några övertvärningar av kopparmalmzonen även åt detta håll, varigenom man kunde få närmare vägledning, huru en eventuell undersökningsstoll, påbörjad norr om gruvbergets brant sluttande norra ända, bör förläggas och inriktas efter kopparmalmzonen. Det nordligaste av dessa kopparmalmslager synes motsvara det, som av Adlerheim angivits ligga några och trettio famnar i N. O. från Lilla Norrgruvan (= Krangruvan) och ung. 10 famnar djupare ned i berget, »varuti lazuren är mörkviolett och ungefär av två fingers bredd i dagen genomvittrad av blått och grönt».

Innan några vidlyftigare anstalter vidtagas för undersökningar av kopparmalmstillgången å djupare nivåer synes sålunda en undersökning av berggrunden inom den viktigaste kopparmalmzonen strax väster om och längs järnmalmsfyndighetens liggandegräns böra företagas under ledning av en erfaren malmgeolog med tillgång till för jordrymningar och sprängningar nödiga arbetskrafter, vilka torde kunna fås till större delen bland från gruvarbetet i Kiruna sedan ett år entledigade gruvarbetare, som antingen återvänt till sina hembyar Svappavaara och andra angränsande byar eller ännu finnas i Kiruna. Då gott utrymme finnes i Svappavaara by för ett betydligt större antal arbetare, än som här kunna komma att behövas, behöver man icke ha några som helst bekymmer eller utgifter för deras förläggning och proviantering. Kostnaderna för denna undersökning av kopparmalmzonen i berggrundens yta torde ej behöva överstiga i runt tal 10,000 kronor.

Med ledning av härvid framkomna data beträffande kopparmalmens bredd och längdutsträckning i fält torde sedan finnas lämpligt att göra en undersökning av stupningsförhållandena antingen genom fortsättande av något lämpligt beläget äldre diamantborrhål, exempelvis det med F V å numera bergmästare Hj. Nordqvists karta av år 1905 över Svappavaara betecknade borrhål, som ligger i ett tvärprofilplan ung. 40 meter norr om Storrymningens norra och ung. sjuttiofem meter söder om S:t Eriksgruvans södra gavel, lutar

55° från horisonten, är ca. 70 meter djupt och når ett par meter in i järnmalmens liggande, varföre man kan ha anledning antaga, att om ej den malmförande zonen är helt avbruten mittför detta borrhål, man bör kunna påträffa densamma ganska snart. Högst trettio à 40 meters fördjupning av borrhålet torde därför behöva ifrågakomma. Skulle förhållandena i dagen ej giva skäl att antaga förefintligheten av malm i detta profilplan, kan ju tänkas att man borrar ett nytt hål från dagen å lämplig punkt eller, — ur arbetstillfällsynpunkt kanske lämpligare — driver ett sänke efter någon av de i malmzonen påträffade malmansamlingarna för dennas närmare undersökande ned mot den nivå, i vilken det kunde befinnas lämpligt att från planen norr om gruvberget indriva en längs malmzonen i järnmalmens liggande gående undersökningsstoll. Detta sänke kunde sedan tjäna dels till ventilation av stollen och till en inriktning av densamma i malmzonen, dels till utgångspunkt för en försöksbrytning av den malmlins, på vilken sänket blivit drivet.

Om de gjorda förundersökningarna giva anledning till antagandet, att brytvärd kopparmalm överhuvud kan finnas, så torde, då redan genom äldre tidens arbeten å fältet har konstaterats, att de förefintliga *kopparmineralen* tillhöra de kopparrikaste som finnas, med kopparhalter till 70 à 80 % i rent mineral, och att de redan genom sovring utan anrikning kunnat lämna en rik beskickning till råkopparhyttorna, om en försöksbrytning anställes, en del malm kunna utplockas av den rikhalt, att den kan bära kostnaderna för en biltransport, helst med tråkolsdrift, till Kiruna och därifrån med järnväg till Bolidens smältverk vid Rönskär, där en sådan kopparrik malm med eller utan guldhalt skulle bli mycket välkommen med hänsyn till behovet av mera koppar i smältugnarnas beskickningar, än vad som finnes i Bolidenmalmen, varigenom guldutvinningen ur denna skulle bli mera effektiv. Skulle det sedan vid framdrivandet av undersökningsstollen visa sig, att tillgångarna på kopparmalm icke äro så stora, att de utöver brytnings- och andra kostnader kunna helt amortera kostnaderna för stollen, måste denna i allt fall bli en stort värde, fränsett ränteförluster nära lika med de nedlagda kostnaderna, för en blivande järnmalm-brytning, då dess nivå kan utväljas så att stollen efter nödig utvidgning blir fullt lämplig som utfraktsstoll för all den järnmalm, som kan brytas över blivande järnvägsnivå utan att vatten och malm behöver uppföras, sannolikt minst 10 miljoner ton. Då beträffande järnmalmen i Svappavaara, som av Staten förvärvats år 1908 för en summa, inberäknat Leveäniemi, av i allt 8,5 miljoner kronor, vilken nu med räntor torde få räknas tredubblad, men inga som helst undersökningsarbeten under hela denna tid påkostats och vad Svappavaara beträffar även före statens förvärf så gott som inga djupundersökningar av järnmalmen ägt rum, kunde det vara på tiden att göra något även i detta avseende, om avsättningsförhållandena bli förbättrade till dess staten erhåller fri dispositionsrätt för export av järnmalmen. Vad kopparmalmen beträffar, så torde det, särskilt om det konstateras att tillgångarna äro för små, att därpå grunda något självständigt förädlingsverk, vilket man kanske får räkna som sannolikast, vara fördelaktigast att uttaga vad som finnes kunna bära transportkostnaderna medan ännu avsättningsmöjligheter finnas till Boliden och Rönskär. Skulle någon avsevärd guldhalt visa sig befintlig i Svappavaaras kopparmalm, så tillkommer det motivet, att gullet för närvarande har en verklig högkonjunktur.

För att nå fram till Südergruvans södra gavel torde den ifrågasatta stollen få påbörjas så långt norrut, att den får en längd av åtminstone 400 meter under tak och kräva en tid av åtskilligt över ett år för sitt färdigställande. Läget och därmed djupet samt kostnaden av den ifrågasatta sänknin-

gen kan ej heller fastställas, förrän undersökningar å den kopparmalmförande zonens utgående i dagen blivit utförda. Först med ledning av dessa resultat kan också bedömas, huruvida någon diamantbörning bör företagas, vilken dock icke blir av något större värde ur arbetslöshetssynpunkt, jämfört med en av-sänkning på någon malmlins, som kan komma till nytta såväl för stollens inriktande som för en försöksbrytning. Att före denna undersökning kunna beräkna något bestämt anslag för dessa eventuella arbeten är givetvis icke möjligt. Förslagsvis torde dock ett belopp på 80,000 kronor kunna angivas såsom lämpligt. Om nödig materiell och maskinell utrustning för arbetenas utförande kunde i större utsträckning få lånas av LKAB torde för nämnda belopp nödiga undersökningar i dagen ett sänke någonstades norr om S:t Eriksgruvan samt större delen av den ifrågasatta stollen kunna utföras.

Stockholm den 8 februari 1933.

C. I. Asplund.

Bilaga G.

P. M. rörande väg från Kiruna över Kaalasluspa och Puoltsa till stranden av Holmajärvi i Jukkasjärvi socken, Norrbottens län.

De väghållningsskyldige i Jukkasjärvi socken hade å vägstämman den 28 augusti 1932 uttalat sig för anhållan hos Länsstyrelsen om förordnande för förrättningsman att verkställa undersökning och upprätta arbetsplan för anläggning av väg från Kiruna med sträckning efter materialvägen fram till banvaktstugan nr 484 samt därefter norr om Rakkurijärvi och efter höjdsträckningarna strax norr om Kaalasjärvi, med ångbåtsbrygga vid Holmajärvi och med bivägar till Kaalasluspa, Jänkänalusta och Puoltsa.

Vid sedermera på grund av Länsstyrelsens förordnande av Vägingeniören företagen undersökning, visade det sig fördelaktigare att framdraga vägen söder om Rakkurijärvi och höjdsträckningarna vid Kaalasjärvi.

Det vore för arbetslöshetens bekämpande i Jukkasjärvi socken av synnerligen stor betydelse om anläggning av denna ödebygdsväg kom till utförande. För den jordbrukande befolkningen i Jukkasjärvi socken, som sedan gammalt är beroende av kontantförtjänst för sitt uppehälle, har tidigare skogsarbete och säsongarbete vid gruvorna stått till buds, men på grund av depressionen inom dessa näringsgrenar är denna inkomstkälla för närvarande helt och hållet stängd, varför vägarbete är så gott som den enda möjligheten till kontant inkomst.

Från gruvorna i Kiruna och Tuolluvara avskedades åren 1931 och 1932 300—400 man. En stor del av dessa voro från byarna i Jukkasjärvi socken.

Länsstyrelsens i Norrbottens län treårsplan för vägarbeten åren 1934—1936 upptager vägarbeten i Jukkasjärvi vägdistrikt i ovanligt ringa omfattning, och äro en del av dessa arbeten redan utförda. Så är fallet med vägbyggnaden Jukkasjärvi—Laxforsen—Kauppinen.

Vägstyrelsen får härmed varmt förorda igångsättande av anläggning av ödebygdsväg Kiruna—Kaalasluspa—Puoltsa—stranden av Holmajärvi såsom beredskapsarbete instundande sommar.

Kiruna den 18 april 1933.

Jukkasjärvi vägstyrelse.

H. Hammarén
ordf.